

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PRAZE V LETECH 1997-1998

Zdeněk Dragoun a kolektiv

Stavební boom v Praze neustává a tato skutečnost má samozřejmý dopad na množství probíhajících záchranných archeologických výzkumů. Přestože se to na první pohled nezdá možné, nacházejí investoři v Pražské památkové rezervaci stále ještě nezastavěné parcely nebo parcely, kde lze starší domy zbourat a realizovat kompletní novou zástavbu včetně stavby podzemních prostor na celých plochách parcel. Ve sledovaném období tomu tak bylo jak na Starém Městě pražském (např. Národní třída čp. 973/I), tak na Novém Městě (Žitná čp. 1319/II, areál bývalých domů čp. 526/II, 1331/II, 1358/II, 1381/II a 1640/II v ulicích Na Rybníčku a V tůních). Z akcí prováděných nebo projednávaných v r. 1999 lze upozornit na objekt čp. 257/III v Nerudově ulici na Malé Straně nebo na parcelu domu čp. 693/I v Rybné ulici na Starém Městě, kde probíhá jednání o základních variantách zástavby, v níž investor z důvodů finančních a časových nároků archeologického výzkumu zvažuje i možnost zachování značné části v této lokalitě zvláště mocných dochovaných archeologických terénů. A to před realizací stojí takové projekty, jako je Scandinavian Centrum na rohu Resslovy ulice a Karlova náměstí (zde větší část plochy byla sice prozkoumána při výstavbě metra, ale současná stavba zasahuje na podstatně větší plochu) a obchodní centrum na ploše býv. kasáren Jiřího z Poděbrad na Náměstí Republiky. V posledním případě by se jednalo o jednu z největších investičních akcí v historickém jádru města v evropském či dokonce světovém měřítku a tomu odpovídající by musel být i zdejší archeologický výzkum.

Ve světle těchto realizací a plánů nabývá na důležitosti dokonalejší ochrana archeologických terénů v Pražské památkové rezervaci, které (byť provázeny archeologickými výzkumy) v posledních letech ubývají neobyčejně rychlým tempem a zmenšují tak autenticitu PPR jako památky UNESCO. Z těchto důvodů proběhla v letech 1996 - 1998 na půdě archeologického oddělení PÚPP inventarizace stavu dochování archeologických terénů v PPR, financovaná grantovými prostředky Ministerstva kultury ČR. Na základě tohoto materiálu jsou vytipována místa, na kterých je z archeologického hlediska žádoucí zásadním způsobem omezit případné zemní práce a zachovat je jako neoddělitelnou součást památkového fondu. Nejde zde jenom o místa, jejichž ochrana je odůvodněna např. zbytky významných sakrálních či jiných staveb, ale i plochy, kde předpokládáme existenci „jenom“ kvalitně dochovaných historických terénů, které ovšem, byť zdánlivě neatraktivní, obsahují zásadní a nenahraditelné prameny pro počátky a vývoj historické Prahy. Po vnitřní diskusi v archeologickém kddělení PÚPP jsou tyto návrhy předkládány k dalšímu posouzení Pražské archeologické komisi a poté Útvaru rozvoje MHMP s cílem prosadit jejich zvláštní režim v rámci připravovaného Územního plánu PPR.

Konkrétní kauza židovského hřbitova ve Vladislavově ulici ovšem neopodstatňuje k přílišnému optimismu v tomto směru. Rekonstrukci a dostavbu areálu České pojišťovny na parcelách domů čp. 1390/II a 76/II provázela samozřejmě záchranný archeologický výzkum, který zaznamenal v překvapivě velkém rozsahu dochované zbytky pohřebiště v místech předchozí zástavbou nepodsklepených nebo tam, kde se

nejednalo o klasické sklepy, ale o mělčí polosuterény. Objev hřbitova, který v těchto místech fungoval patrně již v polovině 13. století a zrušen byl králem Vladislavem v r. 1478 (podrobněji viz v příslušné zprávě o výzkumu), vyvolal v určitém časovém odstupu snahu o jeho záchranu, podpořenou i židovskými organizacemi z celého světa. Velmi komplikovaná situace se tak vyvinula na výše zmíněných parcelách, protože stavebník má ke stavbě všechna potřebná souhlasná stanoviska. Za těchto okolností by se jevilo jako racionální rozhodnutí dokončit zmíněnou stavbu, provázenou samozřejmě záchranným archeologickým výzkumem a na základě zjištěných skutečností odpovědně chránit další dochované části hřbitova. Toto řešení naráží na odpor židovské komunity, která na základě svých náboženských předpisů odmítá další narušení posmrtného klidu svých pohřbených. Ministerstvo kultury ČR zahájilo na základě podnětu Akademie věd ČR řízení o prohlášení celé lokality, vymezené ulicemi Lazarská, Spálená, Purkyňova a Jungmannova, za archeologickou kulturní památku, nicméně projednání celé věci je zřejmě dlouhodobou záležitostí. Míru ochoty k navrhovanému řešení dokumentuje rozhodnutí Komise územního rozvoje městské části Prahy 1, která po projednání s návrhem vyslovila nesouhlas. Další vývoj tohoto případu bude jistě bedlivě sledován a stane se patrně určitým precedensem pro podobné případy.

Pakliže bychom chtěli upozornit na nejdůležitější výsledky výzkumů z let 1997 a 1998, pak je třeba zmínit další zjištění týkající se komplikovaného vývoje malostranského opevnění a zdejších dřevěných konstrukcí komunikačních tras, jejichž znalosti se dlouhodobě prohlubují a upřesňují díky cílevědomé práci především J. Čihákové (Pražský ústav památkové péče). Stavební a tedy i archeologická aktivita na Pražském hradě v poslední době poněkud slábne, o to důležitější práce proběhly na údržbě unikátní archeologické rezervace pod 3. nádvořím

I. Boháčová, Archeologický ústav AV ČR

PRAHA 1 - PRAŽSKÝ HRAD

JIRSKÁ ULICE ČP. 2 - BÝV. TEREZIÁNSKÝ ÚSTAV ŠLECHTIČEN

Archeologické práce v objektu býv. Tereziánského ústavu šlechtičen navázaly na práce provedené v letech 1995-1996 a úzce provázely zahájenou stavební rekonstrukci objektu. Přísně se omezovaly jen na výzkum ohrožených terénů a všude, kde bylo možno archeologická zvrstvení ochránit před terénním narušením, bylo upuštěno i od archeologického zásahu. Archeologický výzkum se zabýval několika plochami v rozsáhlém objektu.

a) Práce související s obnovou tzv. Rožmberského sálu v přízemí Rožmberského paláce, který tvoří východní třetinu palácového objektu. Z důvodu statického zpevnění byl hlouben výkop podél jižní zdi na nádvoří paláce. V cca 1,5 m hlubokém výkopu byly zachyceny planýrky a stavební vrstvy z doby výstavby Rožmberského paláce (16. století), na které nasedalo několik postupně zvyšovaných úrovní nádvoří. Součástí architektury nádvoří byla kašna (v době renesanční) a nádrž na dešťovou vodu (v době baroka), jejichž základy byly částečně odhaleny. Terény byly značně narušeny recentními zásahy. Statické zabezpečení sálu znamenalo také vytěžení zásypů nad klenbou, které obsahovaly zlomky renesančních a barokních kachlů a renesanční architektonické články. Obdobný náleзовý soubor poskytly zásypy pod podlahou sálu.

b) Střední nádvoří. Podle schváleného projektu měla být snížena úroveň terénu o 82 cm. V této mocnosti byly registrována úroveň tereziánské valounové dlažby, do níž byly posléze zahlubovány menší jámové objekty a kůlové konstrukce nejasného půdorysu a účelu. V 19. století byla dlažba nahrazena zahradní úpravou. 20. století přineslo narušení v podobě betonové desky, kryjící sklepy situované pod západní třetinou nádvoří v rámci jejich přebudování na kryt v letech 1939-1940 a dále terénní zásahy, spojené se zřizováním cvičiště pro hradní policii.

c) Západní nádvoří. Také západní nádvoří mělo být v rámci projektu sníženo na předpokládanou tereziánskou úroveň, tj. asi o 97 cm. Ve spodní části zkoumané mocnosti byla zachycena horní část souvrství související s likvidací předtereziánské zástavby. Její nejvýraznější součástí je zdivo, probíhající ve směru sever-jih východní čtvrtinou nádvoří. Zdivo vykazuje nejméně tři fáze (gotickou, renesanční a pravděpodobně barokní) a je nejspíše částí zaniklé budovy kapitulního děkanství u kostela Všetech Svatých, i když nekoresponduje s jediným dochovaným plánem z roku 1723. Pokračování téhož zdiva včetně části interiéru vyloženého keramickými dlaždicemi bylo zjištěno v místnostech palácového křídla na severní straně nádvoří. V době tereziánské bylo nádvoří upraveno zahradně s vodní nádrží uprostřed. Dvacáté století přineslo jen řadu neadekvátních zásahů do terénních situací.

a) Budování kabelovodu v soutce mezi bývalým Rožmberským palácem a bývalým domem pánů ze Švamberka. Zřizování kabelovodu znamenalo vyhloubit nově jeho trasu, procházející jižní polovinou zaniklé kaple, situované v jihozápadním nároží Rožmberského paláce. Výzkum zachytil část původní vstupní šíje do sklepů pod Rožmberským palácem z doby po r. 1555. Šíje byla vyřazena z provozu po připojení domu pánů ze Švamberka v r. 1573 zřízením dosud fungujícího vstupu do sklepů z areálu připojeného domu. Na klenbě šíje se vyvinulo nevysoké souvrství 16.-17. století, překryté podlahou z cihelných dlaždic. Ta byla posléze nahrazena do současnosti existující podlahou z pískovcových desek. Navazující kabelový rozvod ve

sklepích 2. suterénu zachytil dochovanou horní část souvrství, uloženou za vnitřním lícem románské hradby, která tvoří jižní stěnu sklepa. Zkoumaný fragment souvrství náleží pokročilému 13. století či počátku století následujícího.

Zkoumana byla také severní část soutky mezi Ústavem šlechtičen a Lobkovickým (dříve Pernštejnským) palácem. Archeologická situace se zde vyvinula na klenbě štoly, která procházela soutkou po postavení Rožmberského paláce. Registrováno bylo několik úrovní renesančních a barokních podlah a zbytky zdiva schodiště, které zprostředkovávalo komunikaci mezi jednotlivými patry Rožmberského paláce a průchod do paláce Pernštejnského.

Jan Frolík, ArÚ

JIŘSKÉ NÁMĚSTÍ

Předstihový archeologický výzkum, provedený zde v červenci až listopadu 1997, navázal na archeologický výzkum z let 1984-1989. Zabýval se střední částí náměstí za závěrem chrámu sv. Víta na ploše cca 200 m². Jižní část plochy byla zkoumana nově, v severní části proběhl revizní výzkum části plochy zkoumané v roce 1968 a I. Borkovským a B. Tykvou, protože na sebe nenavazovala terénní situace, zkoumaná v letech 1968 a v 80. letech.

Současný výzkum poprvé zachytil na Jiřském náměstí výraznější stopy starších fází osídlení. K nejstarším objektům patří dvě jámy, datované do 1. poloviny 10. století. V jedné byla zaznamenána hojná přítomnost malty, která byla původně nahozena na dřevěnou konstrukci a pak přetažena kvalitní jemnou bílou omítkou. Výrazné stopy osídlení byly zachyceny pro 11. století. Jejich součástí je systém pravouhle se křížích žlábků po dřevěných trámech sрубových konstrukcí. Stratigraficky lze rozlišit nejméně dvě fáze těchto staveb. Po jejich zániku byl plochou vyhlouben žlábek s nepravidelně rozmístěnými kúlovými jamkami, který snad představuje stopu ohrazení, vydělujícího plochu Jiřského náměstí jako zvláštní areál. Během 1. poloviny 12. století byla v trase tohoto staršího ohrazení vybudována zděná chodba („longa via“ písemných pramenů), spojující chrám sv. Víta s bazilikou sv. Jiří. Její větší část byla odhalena již v letech 1984-1987.

Plocha severně chodby byla zkoumana již v roce 1968, takže nebyl dokumentován žádný fragment zástavby 1. poloviny 13. století, náležející k sídlišti, objevenému v 80. letech a spojenému s provozem Jiřského kláštera. Výjimkou byl pouze jediný ponechaný terénní blok, který obsahoval studnu o hloubce 4,2 m. Studna byla přizděna ke zdi výše zmíněné románské chodby a zahloubena do vrstev staršího 13. století. Zасыpána byla stavebním rumem s materiálem 13. a 14. století. Z vrstvy bahnitého sedimentu na dně byla získána menší kolekce nádob, srovnatelných se souborem z tzv. románské studny v jihozápadním rohu III. hradního nádvoří, dále zlomky dřevěných nádob a fragment kostěné figurky. Výjimečným souborem je kolekce zlomků skleněných nádob, původem z mimočeského prostředí (Porýní, arabské oblasti ?).

Další vývoj zkoumané plochy již dokumentoval vývoj otevřeného prostranství charakteru nádvoří. Nejstarší stopu dláždění klademe do 15. století. Následující fragmenty či pozůstatky povrchových úprav jsou proloženy stopami aktivit, vázaných na opravy chrámu sv. Víta (vrstvy malty, odpad po tesání architektonických článků). Nejmladší z nich můžeme spojit s činností Jednoty pro dostavbu chrámu sv. Víta, jejíž huť se nacházela přímo za závěrem chrámu sv. Víta.

Revizní výzkum plochy, zkoumané v roce 1968 se musel vypořádat se skutečností, že většina stratigrafických vztahů zanikla již tehdy. V ploše výzkumu bylo znovu

zdokumentováno zvrstvení uchované v podobě kontrolního bloku. Podařilo se tak odstranit disproporci v propojení stratigrafií s výzkumem v 80. letech, danou především posunem v datování keramiky. Archeologický výzkum plochy mezi tímto kontrolním blokem a románskou chodbou se soustředil na pečlivé znovuzačištění skalního podloží. Překvapivě bylo zjištěno přes 40 objektů a kůlových jamek (plánová dokumentace z roku 1968 zachycovala pouze dvě „ohniště“). Lze sledovat stopy několika kůlových staveb, ovšem vzhledem k absenci stratigrafie a chudému archeologickému materiálu je nelze časově zařadit. Archeologický výzkum Jiřského náměstí byl touto sezónou ukončen. Severní třetina náměstí bude ponechána a (chráněna před nevhodnými podpovrchovými zásahy) pro budoucí, časově zřejmě vzdálený výzkum.

Jan Frolík, ArÚ

JÍZDÁRNA PRAŽSKÉHO HRADU

Při výkopech pro plynovou kotelnu byla ve vzdálenosti 6,80 m severně od severozápadního rohu Jízdárny zjištěna ve skále hloubená štola (š. 0,65 m, úroveň stropu 254,02 m n.m.) pokračující dále na západ do Lumbeho zahrady. Zásyp tvořený rozrušenou břidlicí neobsahoval žádné nálezy umožňující bližší datování.

Kateřina Tomková, ArÚ

TŘETÍ NÁDVOŘÍ

V letech 1997/1998 byl realizován projekt "Záchrana a dlouhodobá ochrana archeologického areálu pod III. nádvořím Pražského hradu", podporovaný MK ČR (Boháčová ed., 1998: Archeologický areál Pražského hradu. Průvodce problematikou a archeologickými prameny, Archiv ARÚ AV ČR, čj. 6540/98 - Archiv Pražského hradu). Celý areál, zahrnující značnou část archeologických situací odkrytých výzkumem v l. 1925-1929, je neopakovatelným a dosud nevyhodnoceným souborem pramenů k počátečním etapám historie Pražského hradu. Lze v něm sledovat genezi osídlení této části ostrožny a do určité míry i proměny georeliéfu. Prezentováno je několik fází raně středověké fortifikace, situace hradištního osídlení i mladší kamenná zástavba včetně sakrální architektury a staveb s ní souvisejících.

Potřeba projektu vyplynula z dlouhodobějšího archeologického sledování rekonstrukce dlažby III. nádvoří a jeho nosné konstrukce (1993-1996), která je jeho součástí. To ozřejmilo celkový stav areálu a míru jeho výpovědní hodnoty po více než 70 letech existence. Projekt byl členěn do dvou základních etap. Náplní první etapy byla především dokumentace stavu areálu. Sledován byl stav archeologických struktur, stav materiálů, které je tvoří, charakter prostředí, v němž se nacházejí a vliv změn prostředí na areál v dlouhodobějším měřítku. Druhá etapa byla zaměřena zejména na návrhy konzervace a dalších způsobů záchrany archeologických situací a jejich částečnou realizaci. Významnou součástí projektu se stala průběžná dokumentace archeologických situací či revize dokumentace starší, především ale získávání dalších archeologických dat a vzorků pro přírodovědné analýzy ze situací, které jsou buď dlouhodobě znepřístupněny, nebo je jejich další existence ohrožena a výpovědní schopnost limitována.

Vedle hlavního výsledku projektu, jímž je ošetření celého areálu, konzervace jeho nejvíce ohrožených částí a návrh způsobu jeho dlouhodobé ochrany, byla získána celá řada poznatků, které výrazně posílily význam existence tohoto archeologického areálu

v kontextu poznávání Prahy raného středověku. K nejzávažnějším výsledkům náleží tyto:

- 1) Z dřevěných konstrukcí dochovaných "in situ" bylo získáno několik dendrochronologických dat. Soubor těchto dřev, doplněných o depozitárně uložené dřevěné prvky z téhož výzkumu, se stal základem pro vytvoření první části standardní křivky dubu v pražském prostředí pro období 9. a 10. století (Boháčová - Dvorská, v tisku: *Das historische Holz im Kontext der archeologischen Untersuchungen der Burg von Prag, Internationale Tagungen Mikulčice*).
- 2) Byla vytvořena databáze maltových pojiv raně středověkých konstrukcí, jejichž pojivo by mohlo být kontaminováno restauračním nebo konzervačním zásahem (nábrusy, makroskopické i mikroskopické popisy s fotodokumentací pro 26 vzorků).
- 3) Z vytypovaného prostoru byly vrtem z úrovně situace předběžně datované do 1. poloviny 10. století získány vzorky pro palynologickou a souběžně archeobotanickou analýzu o rozpětí až 202 cm, které obsahují početné a druhově bohaté spektrum botanických druhů.

Ivana Boháčová, ArÚ

PRAHA 1 - HRADČANY

LORETÁNSKÁ ČP. - MARTINICKÝ PALÁC

V prostoru kotelny v severním křídle paláce nebyly při snižování terénu v r. 1998 narušeny žádné situace související se starším osídlením tohoto místa. Ve výkopu pro teplovodní kanál v severovýchodní části nádvoří paláce byl pod 50-84 cm mocným souvrstvím skládajícím se z různých úrovní povrchu, dláždění a recentní navážky zjištěn systém novověkých až subrecentních cihlových kanálů.

Kateřina Tomková, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ

V r. 1997 proběhla rekonstrukce kanalizace ve vozovce před severním průčelím domu na náměstí. Ve výkopu hlubokém až 2,8 m bylo zjištěno sprašové podloží v hloubce 1,8 až 2,6 m od současného povrchu. Na něj nasedá až 80 cm mocné souvrství 10. - 12. století s několika jámovými objekty a nejméně dvěma pecemi. Zbytek nadloží souvisí s renesančními a mladšími planýrkami a navážkami.

Helena Březinová, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 184/IV - KARMEL SV. JOSEFA

Podstatná část nehlášeného výkopu pro plynovou přípojku v průjezdu a dvoře objektu byla při jeho zjištění již zasypána. V jižní části dvora bylo zdokumentováno torzo opukové zdi (ve směru Z-V, koruna zdiva 0,96 m pod úrovní dvora).

Kateřina Tomková, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 57/IV – ŠTERNBERSKÝ PALÁC

Snižování dvora východně vstupního průjezdu v r. 1998 postihlo pouze 1,20 – 1,30 m novodobých násypových vrstev. Větší část dvora zaujímá štola probíhající od jihu k severu směrem do Jeleního příkopu. Při východním obvodu dvora bylo zachyceno blíže neurčené nelícované torzo převážně opukového zdiva v délce 2,20 m.

Kateřina Tomková, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 60/IV

V rámci průzkumu hradčanského vodovodu byla v r. 1997 v severozápadním rohu dvora objektu objevena pod novověkými násypy jímka s kvalitním souborem keramiky, kameniny, skla a fragmentů dřevěných předmětů ze 17. století.

Kateřina Tomková, ArÚ

HRADČANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 65/IV

Výkop v severní části jižního dvora, byl v r. 1998 proveden v šíři 1 m podél jižního zdíva domu. Soubor nálezů z vrstev charakteru násypů zahrnuje převážně novověkou keramiku a sklo, ojediněle novověké až recentní předměty ze železa a fragmenty kachlů a mušlí. Příměs v získaném souboru tvořila keramika 13.-15. století a několik zlomků keramiky středo- až mladohradištní.

Kateřina Tomková – P. Matouš, ArÚ

ÚVOZ ČP. 155/IV

Při dokumentaci stěn stavbou vyhloubené výtahové šachty v únoru 1997 se ve dvou řezech terénem projevil antropogenní objekt laténského stáří (LT C?), zahloubený do ordovického skalního podkladu a jeho zvětralin (dno objektu 278,3 m n.m.). Skálu vytvářela vysoce kvalitní rudofialová sedimentární železná ruda s obsahy železa 36% resp. 44%. Intaktní laténský objekt byl nalezen v tomto prostoru poprvé. Z nálezových okolností nelze jednoznačně rozhodnout, zda souvisel s těžbou suroviny, nebo do ní byl zapuštěn náhodně. Objev skalního výchozu tvořeného vysokoprocentní železnou rudou, která se řadí mezi nejlepší v Čechách, staví do nového světla nedávné úvahy o prioritním významu železářství při vzniku pražské sídelní aglomerace.

Jan Zavřel, PÚPP

ÚVOZ ČP. 227 A 542/III

V květnu 1998 došlo při rekonstrukci školy k budování nové tělocvičny v prostoru dvorní terasy. Téměř celý prostor pod podlahou terasy, vystupující asi 5 m nad současný terén, byl stavbou vytěžen před příchodem archeologů. Dokumentace zbytků souvrství zachovalých u dna stavební jámy však potvrdila, že veškerá hmota tělesa terasy byla složena z novověkých navážek. V severní stěně jámy vystupoval skalní podklad, jehož povrch se mírně skláněl k východu (mezi kótami 238,3 a 237,5 m n.m.).

Jan Zavřel, PÚPP

PRAHA 1 - MALÁ STRANA

DRAŽICKÉHO NÁMĚSTÍ ČP. 62/III

V létě r. 1998 proběhl výzkum pod podlahou sklepů při rekonstrukci objektu. Jako podloží byl konstatován deluviofluviální sediment (tmavě okrová prachovitá hlína velmi hustě slídnatá s peckami okrové jílovité hlíny), zastižený ve výšce 186,5 m. Sediment byl překryt svahovou hlínou na okraji dejekčního kužele - okrovou jílovitou

hlínou s ojedinělými rezavými záteky a fleky tmavě hnědé jílovité hlíny. Svrchní podložní svahová hlína byla dochována do výšky 187,44 m. Nikde v čp.62/III se nepodařilo objevit původní povrch podloží, který byl ve všech třech sondách již dříve odstraněn, a zastižená úroveň je vůči původnímu povrchu snížena. Stratigraficky nejstarší polohy s doklady lidské přítomnosti jsou vrstvy přemístěných náplavů s keramickými zlomky pravěkými a z konce 9. století. Mocnost souvrství přemístěných náplavů je značná, podle některých stop by mohlo být výplní jednoho zahloubeného objektu, jehož hloubka by byla větší než 1,1m (dno 186,5- povrch 187,6 m). Úroveň, z níž byl objekt zahlouben, se nedochovala. Do souvrství přemístěných náplavů byl zapuštěn menší objekt, zasypaný materiálem s keramickými zlomky z doby také okolo přelomu 9.-10.století. Výplň objektu je tvořena běžným sídlištním odpadem typickým pro raný středověk a dokládá sídlištní využití zdejší plochy. Jeho výchozí úroveň je také neznámá, také byla výše než kóta dna novověké úpravy na výšce 187,0 m n.m.

Důležitým objevem na lokalitě je valounková dlažba náležející buď 12. nebo 13. století. Ani dlažba, ani souvrství tuto dlažbu překrývající, neposkytly datovací materiál, který by ji umožnil zařadit blíže. Byla zastižena jen v západní sklepní místnosti ve výšce 187,44 m. Protože středověké stratigrafie v obou východněji situovaných místnostech byly v novověku odstraněny až do hloubky 187,0-187,5 m a v těchto místnostech se její úroveň nedochovala, nelze již dnes určit její plošný rozsah a význam. Položení této dlažby bylo výsledkem radikální terénní úpravy, při níž byl výrazně snížen terén v této partii biskupského dvora a odstraněno patrně veškeré nadloží nad původním povrchem terénu. Nízké souvrství nad valounkovou dlažbou je překryto další, vrcholně středověkou terénní úpravou z křemencových kamenů a říčních valounů s narezlým jemným pískem, která je identická s nálezem dlažby v západní bráně do biskupského dvora, objevené M. Omelkou v čp. 47/III, zbudované po roce 1301 Janem IV. z Dražic. Objev dlažby pocházející pravděpodobně z doby přestavby za Jana IV. z Dražic ve východní části areálu Biskupského dvora je důležitým přínosem do obrazu jeho dispozice.

Překvapivým zjištěním je absence jakýchkoliv stop po románském zdivu v linii podél západní obvodové zdi sklepní místnosti, ačkoliv v rekonstrukcích biskupského dvora je s touto linií bezpečně počítáno jako s románskou východní obvodovou zdí Biskupského dvora. Přes parcelu domu čp.62/III románská hradba biskupského dvora neprobíhala, a nález dlažby z doby patrně Jana IV. z Dražic dovoluje interpretovat tento prostor jako průchozí. Starší valounková dlažba dává této komunikační funkci jistou tradici, avšak její stáří nemůže být pro absenci datovatelných nálezů stanoveno. S otázkou dispozice biskupského dvora souvisí i velký objekt podél Dražického náměstí, jehož hrana měla přibližně S-J směr, jenž je předběžně interpretován jako okraj bývalého vltavského ramene, zasypaného mohutnou opukou destrukcí z neopracovaných kamenů a balvanů, kvůli zpevnění občas prolévanou vrstvami malty. Cílem důkladného zásypu snad přirozené deprese by mělo být rozšíření obyvatelné plochy směrem k východu, jeho datace je však otevřená a je dána jen datem post quem přelomem 9./10. stol.

Ve zkoumaném prostoru nezůstaly žádné stopy po zhoubném požáru z roku 1420, který ukončil funkci biskupského dvora jako komfortní arcibiskupovy rezidence. O první výstavbě po husitských válkách na parcele domu čp. 62/III se dovídáme až roku 1586 a je možné, že k této výstavbě se vztahovala zastižená dlažba z malty a opukových a břidlicových kamenů. Někdy v baroku dochází k výrazné změně na parcele a jejím okolí, kterou bylo podstatné zvýšení povrchu přízemí, z kóty průměrně 187,5 m n.m. až na dnešních 190,8 m. Zda tato změna byla postupná či jednorázová, a

čím byla vyvolána, nelze rozhodnout. Na původní porch komunikací byly nasypány novověké násypy, které pohřbily gotickou a renesanční úroveň hluboko pod dnešní přízemí a odsunuly ji do prostoru až pod podlahami dnešních sklepů.

Mimořádný přínos výzkumu je v konstatování velmi omezeného rozsahu možného zachování raně a vrcholně středověkých situací v běžné měšťanské zástavbě v této části Malé Strany, které je alarmující a klade zvýšenou zodpovědnost při realizaci archeologických a zejména stavebně - historických výzkumů v této oblasti. Nová zjištění při odhalování zdiv v průběhu rekonstrukce jsou v příkrém rozporu s interpretacemi obsaženými v pasportizaci SÚRPMO, kterou zcela antikvují.

Jarmila Čiháková - Jan Zavřel, PÚPP

KARMELITSKÁ ULICE ČP. 373/III

V srpnu 1997 byl dokumentován drobný výkop v západním okraji obytné části parcely Vrtbovského paláce, na 4. dvoře lokality. Zjistil, že pod dnešním povrchem (195,8 m n.m.) je 0,6 m silná vrstva jednorázově přemístěného podloží - směs světlejší šedohnědých svahových hlín a břidličné svahové sutě, nad jejíž bází ležel zlomek nádoby 14. století. Na kótě 194,8 m n.m. nasedá přemístěné podloží na vrstvu podložních svahových hlín patrně v primárním uložení.

Jarmila Čiháková, PÚPP

KARMELITSKÁ ULICE ČP. 379/III - THUN-HOHENŠTEJNSKÝ PALÁC

Od r. 1996 s nepravidelnými přestávkami probíhá záchranný výzkum při generální rekonstrukci objektu. Uvedené informace mají tudíž povahu předběžné zprávy. Archeologické práce se soustředily především na suterénní prostory v uličním křídle a dvůr. V prostorách suterénu došlo vedle odkryvu již v minulosti zasypaných sklepních prostor barokního paláce a cihlové jámy, k výkopu prostoru pro technické zázemí z úrovně přízemí (192,7 m n.m.). Vrchní partii nadloží zde tvořily navážky 17. - 18. století, které na většině plochy nasedaly až na lidskou aktivitou narušený přírodní podklad (svahové hlíny, úroveň cca 190,0 - 189,9 m). Pouze v malém prostoru o velikosti 2 x 4 m východně od uličního křídla se pod výraznou vrstvou stavební sutě zachoval od úrovně 190,27 m nevelký relikt opukové zdi se zachovalou západní lící z pečlivě upravených kvádrovitých kamenů pojených jílem. Z velice mělkého základového vkopu byla vyzdvížena drobná stříbrná mince Jana Lucemburského, datující výstavbu zdi do 1. poloviny 14. století, což odpovídá i zmínce v písemných pramenech, uvádějící v těchto místech a čase dům ze sladovny malostranských měšťanů. Vedle stavebního reliktu zůstal v uvedeném výkopu zachován též nevýrazný zbytek raně středověkého souvrství (190,0 - 190,2 m) se skupinou zahloubených objektů (kůlové jamky, mělké prohlubně), kterým dominovala obdélníkovitá jáma z uhlíkato-popelovitou výplní, obsahující vedle keramických zlomků, kostěného šídla i zlomek olivovité perly z hráškově zelené skelné pasty. Nehojný keramický soubor (límčové okraje) z výplně objektů umožnil datovat počátek osídlení zkoumaného místa do konce 9. a počátku 10. století s postupným nárůstem vrstev v průběhu 10. století (varianty kalichovitých okrajů). Raně středověký horizont byl dokumentován též ve výkopu pro nové schodiště do suterénu na dvoře objektu a ve výkopu pro kanalizaci. Vedle několika kůlových jamek, zahlubujících se do podloží se jednalo o souvrství s polohami ohnišť nebo spálenišť. Nárůst vrstev v tomto prostoru lze datovat do intervalu 10. až 12. století. Radikálním zásahem do podoby středověkého nadloží se stala výstavba raně novověkých staveb,

především současného paláce v 17. – 18. století, kdy byla uskutečněna výrazná planýrka plochy, odstraňující (na niveletu cca 190,8 m.) vrcholně středověké terény. Následný nárůst je možné spojit se záměrným zvýšením plochy přemístěnými hlínami a stavebním odpadem, na které byla položena valounová dlažba dvora (191,90 m.). Současný povrch byl v následujícím období postupně zvýšen až na úroveň 193 m, kde vrstva betonu ukončila vývoj historického nadloží.

Jaroslav Podliska, PÚPP

KARMELITSKÁ ULICE ČP. 387/III, ČP. 388/III A ČP. 459/III

V rámci předstihového výzkumu byly v r. 1997 v areálu bývalé tiskárny (původně barokní dominikánský klášter sv. Máří Magdaleny) vyhloubeny tři sondy. V sondě u vjezdu na dvůr byly pod novověkými terény spjatými se stavebními úpravami areálu zdokumentovány vyrovnávací vrstvy 14.-16. století, které překryly opukovou dlažbu 14. století. Pod dlažbou se nalézalo sídlištní souvrství s keramikou 12.-13. století. Nejstarší situací byl zahloubený objekt s vypálenými stěnami (pec) náležející pravěku nebo ranému středověku. Ve druhé sondě byly pod novověkými stavebními navážkami odkryty vrstvy 16.-17. století. Ty překryly zahloubený pozdně středověký objekt, který porušil raně středověké souvrství, jehož nárůst lze na základě keramického materiálu datovat od 10. do počátku 13. století. Povrch podloží byl dokumentován v hloubce 3 m na niveletě 188,46 m.. Poslední sonda byla situována v nevelké vzdálenosti od zaniklého středověkého klášterního kostela sv. Máří Magdaleny. Pod navážkovými novověkými terény se nalézal horizont barokního klášterního hřbitova s třemi úrovněmi hrobů. Pod barokním hřbitovním horizontem se nacházela mocná poloha stavební sutě související patrně s destrukcí středověkého klášterního areálu magdalenitek za husitských válek. Podloží nebylo dosaženo. V r. 1998 bylo vyhodnoceno 11 kopaných statických sond, hlubokých až 7,6m, realizovaných převážně v prostoru velké haly bývalé tiskárny (čp. 388/III). Pod její podlahou byly dokumentovány převážně novověké navážky o mocnosti až 3m.

Jan Havrda - Jaroslav Podliska, PÚPP

MALOSTRANSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 266/III

Při rekonstrukci domu „U Glaubiců“ v r. 1997 byly dokumentovány 4 drobné výkopy, které lze na 52 m dlouhé, úzké parcele situovat na jednu linii, ve směru S-J kolmo přetínající Z-V tradiční hranici města, platnou až do doby Karla IV. Výzkum nepřispěl k otázce původní výšky podloží (výše než 194,3 m n.m.) a morfologie hřbetu probíhajícího od Z-V podél jižního okraje sídelní aglomerace. Podloží na parcele je různorodé, jeho rozdíly dokumentují složité geologické utváření jižního okraje tradičního areálu. V sondě pod dnešním loubím je doloženo výrazné podložní souvrství, na jehož vzniku se podílela voda. V severní části parcely byla zastížena série tří následně budovaných příkopů, starších než hradba z poloviny 13. století. Datace všech tří příkopů před rok 1257 je jednoznačně daná horizontální stratigrafií i keramickými soubory z jednotlivých příkopů. Nejsevernější sonda - pod loubím, zastihla místo křížení dvou středohradištních příkopů (příkopy 1,2). Dokumentace na místě styku zcela jednoznačně prokázala odlišnost v jejich směrech, vylučující možnost, že by oba příkopy byly jen dvě fáze téže stavební akce. Oba příkopy se lišily i ve tvaru, proporcích a velikosti, starší příkop měl výrazně strmější stěny, mladší příkop byl mělký a nápadně rozevřený. Změna ve tvaru a velikosti středohradištního příkopu snad může odrážet změnu ve vojenské taktice. Nejstarší příkop fungoval delší

dobu, jak naznačuje razantní zásah do jeho výplně (čištění nebo jeho rychlé obnovení). Pak zůstal nějakou dobu otevřený a byl postupně přirozeně zanášen. Vznikl jednoznačně před vstupem knížete Bořivoje do historie Prahy a zanikl před vyhloubením mladšího příkopu (2) v závěru 9. století. Ten někdy v 1. polovině 10. století jednorázovým zasypáním podložní hlínou s destrukcí s plochými opukovými kameny a stavebním dřívím. Na dvoře parcely byl registrován další příkop (3). V současné době není jednoznačné, zda i tento útvar je zbytkem příkopu opevnění nebo zda by mohl být pozůstatkem komunikace. Této druhé možnosti sice odporuje absence stop po kolech a vrstvy usazené v době funkce v případě, že by komunikace vedla formou úvozu na dně příkopovité prohlubně. Ale je-li dno "příkopu" dnem výkopu pro dřevohlinitou základovou konstrukci komunikace, její vozovka by byla výše než je zachovaná výška výplně prohlubně, pak funkci komunikace nelze vyloučit. Pro rozhodnutí, zda „příkop 3“ je zbytkem nového opevnění, vyvolaného rozšířením opevněné plochy cca 25 m jižněji od opevnění s příkopem 2 kvůli vyčerpání možnosti intenzivního růstu osídlení, nebo zda je pozůstatkem podzemní konstrukce cesty, bude zapotřebí dalších informací, které snad přinesou budoucí výzkumy. Keramika ve výplni prohlubně je přibližně z poloviny 10. století.

Parcela prochází napříč i raně gotickým opevněním města z r. 1257. Dodnes je tento systém znám velmi fragmentárně, v domě se podařilo dokumentovat několik prvků, které patrně byly jeho součástí: část hradební zdi, hranolovou věžici vystavěná do stavební jámy s litou bází základového zdiva a zásyp raně gotického příkopu s keramikou 14. století. Z písemných pramenů je pro archeologii zajímavá zmínka o příkazu zrušit vchod do sklepa zapuštěný z loubí z r. 1804. Dokládá, že ojediněle přetrval princip raně a vrcholně gotických vstupních šíjí až do konce 18. století a to dokonce na centrálním náměstí města.

Nalezením dvou různoběžných hlubokých příkopů raně středověkého opevnění objevil archeologický výzkum příčiny po staletí trvající velmi vážné statické poruchy severní partie objektu. Oba příkopy jsou součástí úložných poměrů i pod pilíři loubí, jejichž založení je tak stejně problematické jako založení severní obvodové zdi přizemí.

Jarmila Čiháková - Jan Zavřel, PÚPP

MOSTECKÁ ULICE

Na jaře 1997 pokračovaly práce na telefonizaci Malé Strany výkopem v délce Mostecké ulice od kabelové komory KK3 před jugoslávským vyslanectvím, která byla archeologicky zkoumána v r. 1996 a publikována v Kronice PSH 30, směrem ke Karlovu mostu. Od KK3 k Lázeňské ulici byl veden kabelovod (sonda 4), ústící do nově vybudované kabelové komory (sonda 7) před západním rohem čp. 55/III, odkud opět pokračoval kabelovod (sonda 6) do poslední kabelové komory (sonda 5) 8 m západně od brány na Karlův most.

Kabelovod v sondě 4 byl dlouhý 41 m, v této délce klesá dnešní povrch z úrovně 193,6 na 192,5 m n.m. a dno výkopu ze 190,5 na 190,1 m n.m. Pod dnešním povrchem byl po celé délce až do hloubky 2,5 m homogenní jednorázový novověký zásyp ze světlé hlíny se stavební sutí, který se v rámci novověku nepodařilo blíže datovat. Násyp odstranil veškeré vrcholně středověké souvrství úprav komunikace až do hloubky 191,0 - 189,5 m. Jeho báze, kopírující sklon dnešní vozovky, je nepravidelná a místy kolísá v rozpětí 0,5 m. Pod násypem zůstala uchována báze konstrukce starší silnice - dno hluboké vanovité jámy vyplněné opukovými valouny. Výstavbu kamenné silnice nelze jednoznačně datovat, neboť postrádala jakékoli datovatelné

nálezy s výjimkou zlomku cihloviny, který může být zlomkem cihly 13. století nebo zlomkem románské dlaždice. Datem ante quem pro její stavbu je až výstavba Karlova mostu, k němuž výkop pro konstrukci není orientován, ale od jehož osy se odklání k severu. Podle velkých křemencových kamenů při jejím povrchu, objevených v r. 1996, by bylo možné usuzovat na její románské stáří a chronologickou i stavební souvislost s Juditiným mostem. Při zakládání kamenné konstrukce pod silnici byly rozbity situace pod její úrovní, po nichž zbyla 0,3 m silná vrstva destruovaného souvrství s rozptýlenými prvky dřevěných konstrukcí. Pod destrukcí se uchovala v intaktní poloze spodní partie původních dřevěných základů cesty 10. století, jejichž snížená úroveň 190,6 - 189,9 m byla zjištěna izolovanými sondážemi pod dno výkopu stavby. Pedologickou sondýrkou byly získány informace o podloží, které bylo na 13. metru od KK3 registrováno na kótě 189,5 m a na 33. metru na kótě 188,5 m n.m. Dokumentována byla jižní stěna výkopu pro kabelovod, kde zůstala pod dnem kamenité konstrukce silnice uchována vyšší mocnost starších situací než ve stěně severní, k níž se dno podkladní konstrukce od jihu prudce svažovalo.

Ve spodním úseku Mostecké ulice před dnešním čp. 55/III byla nálezová situace odlišná. Místo 2,5 m vysokého jednorázového zásypu je zde uchován sled několika kamenitých úprav povrchu, z nichž nejkvalitnější je křemencová dlažba v loži z čistého říčního písku, od výšky 190,5 m v sondě 5 stoupající k západu v délce 19 m na kótu 191,2 m. Tato reprezentativní dlažba leží na východě 1,7 m a na západě 1 m pod dnešní vozovkou, na východě překrývá starší kamenitou úpravu ke Karlovu mostu na kótě 190,3 m a v obou sondách 5 a 6 ji překrývají dlažby mladší, které postupně její prohnutí před mostem nivelizují. Postupné zvyšování úrovně vozovky k mostu v sondě 5 až na dnešní úroveň změnilo proporce mostecké brány, která v době funkce křemencové dlažby působila oproti dnešnímu vzhledu svou zdůrazněnou vertikálou a větší výškou podstatně štíhleji. S největší pravděpodobností tato kvalitní dlažba vznikla v souvislosti se stavbou severní mostecké věže za Jiřího z Poděbrad. Pod úrovní 190,3 m, na níž leží nejstarší úprava povrchu trasy ke Karlovu mostu, je přibližně 1,8 m vysoké souvrství násypů a destrukcí, vyplňujících rozsáhlé objekty, na jehož skladbě měly dominantní podíl vrstvy nesoudržné malty. Souvrství neobsahovalo žádné nálezy a jeho účelem mohlo být zpevnění podkladu vozovky na most.

Tenká poloha ulehklých opukových a říčních valounků pod maltovým souvrstvím v sondě 5, s nepravidelnou zvlněnou bází i povrchem, je pravděpodobně zbytkem kamenité výplně podkladu rozsáhlejší úpravy prostranství ve 12. nebo 13. století před Juditiným mostem, která až do hloubky 188,2 m odstranila veškeré situace starší. V podložních vrstvách náplavových sedimentů se dochovaly drobné pravěké keramické zlomky (kultury lineární, vypíchaná aj). V sondě 7 se z kamenité konstrukce silnice k Juditině mostu zachovala vyšší mocnost a je zde doložitelná šikmá orientace výkopu pro konstrukci cesty od dnešní osy Karlova mostu. Keramické zlomky v podložních sedimentech zabírají širší časový rozptyl, hojně zlomků je z kultur mlado- a pozdně bronzových, jeden ze zlomků náleží kultuře mohylové.

Přibližně 1,5 m vysoké souvrství navážek a maltových vrstev v sondě 7, analogické souvrství téže charakteristiky v sondě 5, lemuje po jižní straně výkopu 1,1 m vysoká opuková zeď na sucho kladená, v níž jsou druhotně použity kameny prošlé ohněm. Koruna zdi na kótě 190,46 m pravděpodobně není původní a je dána bází nějakého mladšího zásahu v místech, kde dnešní povrch dosahuje výšky 192,2 m n.m. Násypy pod úrovní pozdně gotické (?) vozovky doložené v Mostecké ulici před čp. 55/III v sondách 5,6 a 7, náležely buď 14. nebo 15. století. Mohly vzniknout ve 14. století jako rampa - nájezd na Karlův most, jehož výškový rozdíl oproti Juditině mostu musel

být v uspořádání okolí mostů vyřešen a jistě se nějakou dobu projevoval, nebo mohly vzniknout v 15. či raném 16. století jako výplň velkého podélného prožlabení pod silnicí - v podstatě jako konstrukce silnice ze sutí, malty a násypů, která nahradila pravděpodobně postupně si sedající starší souvrství. Je na škodu věci, že četná pozorování při stavebně historickém průzkumu sklepů domu čp. 55/III, dokládající výškové proměny přízemních terénů, nejsou dokumentovaná takovým způsobem (např. výšková zaměření aj.), aby mohla v současnosti posloužit jako historický pramen.

Jarmila Čiháková, PÚPP

MOSTECKÁ ULICE ČP. 281/III

V drobném výkopu pod podlahou sklepa (189,5 m n.m.) bylo ve výšce 189,1 m zjištěno podloží, jehož povrch byl patrně snížený. Až na dno výkopu (188,7 m) byla podložní vrstva naprosto barevně i strukturálně homogenní, velmi tuhá, barevností se výrazně odlišující od všech dosud známých typů podložních svahových hlín v jádru Malé Strany, tuhostí a kompaktností se vyrovnávající těm nejtuzším polohám. Nápadný je zejména rozdíl vůči podloží v trase Mostecké ulice. Výkop na dvorku do hloubky 190,2 m archeologické terény nezachytil.

Jarmila Čiháková, PÚPP

SNĚMOVNÍ ULICE - PŘED ČP. 175/III

Při výkopu pro kabelovou trasu k Senátu PČR chodníkem ve Sněmovní ulici byly pod starým kabelem, založeným do hloubky 0,6 m, objeveny lidské kosti v neanatomickém uspořádání. Ležely ve výškovém intervalu 0,55-0,7 m v délce cca 3 m v tmavě hnědošedém, drobtovitém, kyprém hlinitém zásypu s četnými uhlíky a ojedinělými peckami jemné zvětralé malty. Některé kosti ležely 0,15 m nad dnem vrstvy. Nebyl pozorován žádný vkop ani jiné ohraničení plochy s kostmi. Ve výškovém intervalu 0,7-1,1 m byla poměrně měkká vrstva přemístěného podloží, sestávající ze směsi svahovin a svahových břidličných štěrků s řídkou příměsí drobných uhlíků, blíže nedatovatelná.

Jarmila Čiháková, PÚPP

THUNOVSKÁ ULICE

V létě r. 1997 byl pokládán nový plynovod, pro který byl hlouben 1m hluboký, souvislý, 45 m dlouhý výkop Thunovskou ulicí západně od ulice Sněmovní až k bezejmenné uličce před britským vyslanectvím, do níž zabočil a kterou procházel v délce 20m. Byl sledován v celé trase a doložil, že bezprostředně pod 0,5 m silným souvrstvím dlažeb je pouze podloží ze světlých svahových hlín, nenarušené žádnými středověkými či staršími objekty. Jeho úroveň bezpochyby není původní, ale uměle snížená, jak dokládá v Thunovské ulici paralelní průběh povrchu podloží (z 207,0 na 201,5 m n.m.) a dnešní dlažby (207,5 - 201,9 m n.m.). V bezejmenné uličce byla zastížena obdobná situace - cca 0,4 m pod dnešním povrchem je snížený povrch podloží (209,7 - 207,0 m n.m.), jehož severní úsek je tvořen odsekanou kompaktní skálou, jižně od ní skálou zvětralou a v jižní polovině trasy pak běžnými podložními svahovými hlínami.

Jarmila Čiháková, PÚPP

U ZLATÉ STUDNĚ ČP. 169/III

Při rekonstrukci domu v r. 1998 bylo zjištěno, že je založen do nesoudržných kamenitých sutí starší zástavby, z níž byla zaměřena severní stěna renesančního domu, která měla od dnešní stavby odlišnou orientaci. Zásypem renesančního domu bylo vedeno několik řezů, z nichž vyplývá, že dno objektu bylo na severu zapuštěno více než 1,6 m do rostlé břidličné skály (nejvyšší dochovaný povrch skály 206,83 m) a do starších, neinterpretovatelných situací. Severní stěna renesančního domu byla lemována více než 1 m širokou zdí (plentou?) stavěnou na hlínu, jen fragmentárně dochovanou, na jejíž bázi byl druhotně použit zlomek 5 cm vysoké (renesanční) cihly s ojedinělými stopami malty na svrchní i spodní ploše. Ten je datovacím kritériem pro časové určení stavby, ačkoliv z jejího zásypu pochází nepočtený keramický soubor zlomků 14. století. Dno zahloubeného domu bylo pod severní obvodovou zdí (plentou?) stupňovité s nejnižší úrovní 205,1 m, na jižním okraji dnešního interiéru bylo hlubší než 204,9 m. Souvislý průběh dna byl pod rovinou zemních prací a dokumentovat se ho nepodařilo, na jihu zabíhá pod dnešní obvodovou zeď stávajícího domu. Renesanční stavba zanikla silným požárem, snad z roku 1541, a byla zasypána kameny a požárovými vrstvami do výšky větší než 1,3 m. Zbytek kubatury až na úroveň podlahy přízemí v době výzkumu (207,4 m) vyplnily navážky. Sklon zvětřalého povrchu skály se nepodařilo získat, ve vzdálenosti 2 m severně od uliční fasády je ve výšce 205,65 m n.m. Dnešní konstrukce vozovky před domem (205,4 m) pravděpodobně leží na skalnatém podloží.

Jarmila Čiháková, PÚPP

U ZLATÉ STUDNĚ ČP. 170/III

Při předláždění byl zaměřen při SV obvodové zdi dvorka blízko vstupní branky povrch břidličné skály na kótě 205,2 m, těsně nad dnešním povrchem dvora. Protože zastížený povrch byl nezvětralý, kompaktní, je zřejmé, že původní povrch skály byl výše a že byl odsekáním snížen.

Jarmila Čiháková, PÚPP

VALDŠTEJNSKÁ ULICE ČP.154/III - KOLOVRATSKÝ PALÁČ

Při zřizování nové kanalizace pro potřebu Senátu PČR byl proveden v listopadu 1998 - lednu 1999 průměrně 4m hluboký výkop protínající ve směru SV-JZ východní část hospodářského dvora Kolovratského paláce. Archeologickou dokumentací bylo zjištěno, že přímo na jižní hranici parcely - na rozhraní parcely paláce a Valdštejnské ulice, probíhá v hloubce 2,6 m (189,0 m) pod dnešním povrchem křemencová dlažba kladená do lože z čistě žlutého říčního písku. Stejná dlažba byla v r. 1997 zastížena v Mostecké ulici, kde je starší než okolní renesanční zástavba. Dlažba na parcele čp. 154/III byla sledována takřka v celé délce výkopu, dokud se před severním koncem výkopu nezanořila pod jeho dno. V jižní části, kde byl výkop hlubší, byly pod touto patrně pozdně gotickou či raně renesanční dlažbou další dvě kamenité úpravy povrchu terénu, z nichž svrchní byla také kamennou dlažbou. Velká křemencová dlažba přiléhala k opukové zdi 1 m široké, založené do souvrství terénních vrstev konce 13. století, k níž přiléhal zasypaný zaklenutý prostor. V nejj jižnější části výkopu byl ve výškovém intervalu 3 - 5 m od dnešního povrchu (191,5 m) zastížen tmavě šedý bahnitý sediment, aniž by se podařilo zjistit, zda vyplňuje přirozenou proláklinu, nebo zda je výplní raně gotického příkopu opevnění.

*Jarmila Čiháková, PÚPP***VALDŠTEJNSKÁ ULICE ČP.158/III - PÁLFFYHO PALÁC**

V rámci pokračující obnovy palácových zahrad byla v r. 1998 provedena rekonstrukce vstupního schodiště. Při zemních pracích, které se pohybovaly v prostoru navážek dolní terasy zahrady, bylo odhaleno a dokumentováno opukové zdivo z lomových kamenů přitesaných do zhruba obdélníkového tvaru. Částečně bylo odhaleno 17 nepravidelných řádků zdiva vysokého 190 a širokého 140 cm. Mezi jednotlivými řádky bylo možno identifikovat několik pravidelně otesaných kvádrů, získaných pravděpodobně z nedaleké hradební zdi. Zdivo bylo orientováno podélně k hradnímu ostrohu.

*Martin Omelka, PÚPP***VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ**

Na podzim 1997 proběhla dokumentace výkopu nové kanalizace k dešťovému svodu pod chodníkem před čp.17/III, pro kterou byly vykopány 2 svislé šachty (uprostřed náměstí do hloubky 5 m, u chodníku 2 m) spojené raženým tunelem. Výzkum v průběhu stavby byl ovlivněn rychlostí akce, konané v silně exponovaném místě před vstupem do Senátu PČR a v podmínkách náročných dodržování předpisů pro báňské stavby. Ve vstupní šachtě byl získán kompletní řez nadložími i svrchními podložími vrstvami, dokumentací ve štole byl získán 1 m vysoký a 8,5 m dlouhý pás výřezu nadloží, který zůstal omezen na vrcholně středověké situace, zatímco starší situace zůstaly pod dnem tunelu nedotčeny. Výzkum zastihl ve vstupní šachtě podloží světle šedé, tuhé svahové hlíny s povrchem 188,3 m n.m., na nichž byl 0,8m vysoký násyp z přemístěných podložních svahových hlín s křemencovými a pískovcovými kameny. Násyp vznikl před koncem 9. století, jeho účel nelze zatím interpretovat, na ploše šachty 2 x 2 m schází jakékoli stopy po dřevěch. Násyp byl překryt souvrstvím sídlištních vrstev z doby přelomu 9.-10. století, kdy bylo někde v blízkosti zpracovávalo železo, z jehož výroby zůstalo na bázi souvrství větší množství drobné strusky. Součástí souvrství byly i stopy po lehkých dřevěných stavbách. Sídlištní horizont přelomu 9.-10. století byl převrstven sedimentačním bazénem, jehož původ a důvod přítomnosti je nejasný. Někdy v době vymezené počátkem 10. - 1.polovinou 13. století se zde vytvořil nános bahnitých usazenin, z něhož je dodnes dochováno 0,8 m. Dokládá novou, umělou terénní překážku východně od vstupní šachty, dosahující minimálně do úrovně 190,2 m. Stejně jako bahnité sedimenty i následné mocné souvrství svahových štěrků, vysoké 0,9 m, vzniklo přirozeným přírodním procesem, jenž zvýšil šikmou úroveň východní části náměstí na kótu 191,0 m. Antropogenní činnost je na lokalitě opět doložena až rozměrným, plochým objektem, zahloubeným min. 1,2 m do přírodních vrstev a bahnitých sedimentů. K objektu přiléhala válcovitá jáma o průměru cca 1,2 m a hloubce větší než 1,5 m od tehdejšího povrchu, vyplněná vápnem, část jejíž stěny byla vypálena do cihlově červena. Povrch okolo jámy s vápnem byl zpevněn křemencovými a opukovými kameny. Jednoznačně interpretovat mělký objekt s nerovným dnem a k němu přilehlou jámu s vápnem zatím není možné, datuje se ante quem keramikou 1. poloviny 13. století ze zásypu obou objektů. Po zániku těchto objektů, které možná souvisely s nějakou řemeslnou činností, překryla zdejší prostor druhá, mladší poloha přirozených splachů, obsahujících keramikou z doby založení města. Dokládá uvolnění svahu patrně krátce po právním aktu v r. 1257 a rozšiřuje

počet malostranských lokalit postižených po (?) lokaci města závalem svahových hlín. Krátce poté byla provedena určitá nivelizace povrchu na úrovni 191,2 - 191,4 m a na vzniklou plochu byla položena dlažba. Vrstva staveništního odpadu s maltou nad východním okrajem dlažby dokumentuje výstavbu gotické zděné stavby z opuky a malty, kterou nelze v rámci 13.-14. století blíže datovat. Zbytek nárůstu - něco málo více než 1 m, vznikl kamenitou navážkou. Jejím nasypáním dosáhl prostor náměstí dnešní výšky 192,8 m již do doby renesance, neboť do ní byly zapuštěny základy renesančních měšťanských domů zbořených pro výstavbu Valdštejnského paláce v r. 1623. Z nálezů hmotné kultury je pozoruhodný nález kostěné flétny z časového intervalu 11. - počátek 13. století.

Jarmila Čiháková - Jan Zavřel, PÚPP

VALDŠTEJNSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 17/III - VALDŠTEJNSKÝ PALÁC

Při rekonstrukci objektu pro potřeby Senátu PČR proběhl větší výzkum při stavbě nové trafostanice na jižním nádvoří paláce (mezi vstupním nádvořím a Feldovským domem), v té části dnešního areálu, která byla uvnitř gotického města. Podloží zde byly bahnitě sedimenty, na kótě přibližně 186,2 m postupně přecházející ve svahové hlíny. Do bahnitých sedimentů se propadly kameny, které dle J. Zavřela jednoznačně nebyly v místě svého nálezu díky přírodním procesům, ale propadly se tam seshora, kam byly na povrch podloží doneseny člověkem. Datovat tuto nejstarší aktivitu na lokalitě se nepodařilo, pravděpodobně je pravěká. Lze konstatovat, že někdy v pravěku byla v prostoru (minimálně) část dnešního paláce stojatá voda, v níž sedimentovaly svahové hlíny a závěr této sedimentace proběhl již za přítomnosti člověka. V době počátků slovanského osídlení již byly tyto sedimenty konsolidované, jak dokládá slovanský střep starší než 2. polovina 9. století, stratigraficky nejstarší nález lokality, na jejich povrchu. Stejně jako dobu sedimentace, nelze blíže specifikovat ani rozlohu ani hydrogeologický režim tohoto mokřadu.

V terénní situaci nezůstaly žádné fragmenty vrstev starších než konec 9. století, dva keramické zlomky starší než polovina 9. století však naznačují, že takováto absence nemusí být primární, a může být důsledkem až stavební aktivity konce 9. století. Nejstarší dochované souvrství náleží dřevěné konstrukci liniové stavby. Nejdříve byly vyhloubeny dvě nepravidelné jámy vyplněné dřevitou hmotou, mezi nimiž zůstal pruh původního terénu. Na něj byly vyskládány ploché opukové kameny poté překryté hlínou, do níž byly uloženy dvě paralelní půlkulatiny, vzdálené od sebe 0,6 m. Východní půlkulatina byla fixována svislými kolíky, jednoznačně dokládajícími její intaktnost v původním místě konstrukce. U západní půlkulatiny takovýto doklad schází. Obě základová dřeva jsou překryta souvrstvím s velkým množstvím prken, fošen a trámů z destrukce. Vodorovně ležící velký zašpičatělý kůl prokazuje nejen původní bytelnost konstrukce a její zajištění silnými kůly, ale i rozsah destrukce, při níž byly vytaženy ze země i masivní kůly, původně beraněné. Pravděpodobně byla nejen rozebrána nadzemní část stavby, ale byly odkopány i její základy, a původní terén byl snížen. Interpretace stavby jako dřevěné cesty neodpovídá nálezové situaci, pravděpodobnější je její interpretace jako zbytek opevnění zbudovaného přibližně na přelomu 9. - 10. století.

Po destrukci dřevěné stavby byl v její linii vyhlouben mísovitý objekt, do něhož byla z fošen vystavěna pravoúhlá dřevěná schránka. Horní okraj schránky i celá situace, z níž byla zapuštěna, schází. Keramický materiál v jejím zásypu nemusí pocházet přímo z doby zániku objektu, může být přemístěný ze starších situací. Lze předpokládat, že dřevěná schránka byla pod podlahou srubové stavby, které pro ochranu cenností byly

takovýmto zařízením opatřovány. Po zániku předpokládaného srubového domu (?) došlo na kótě 187,9 m k zemnímu zásahu se šikmou bází - patrně planýrce. Při ní byla snaha odstranit jedno z horních dřev destrukce, které patrně bylo páčeno a v šikmé poloze nyní prochází skrz několik vrstev. Na ploše planýrky narostla vrstva s keramikou závěru používání kalichovitého okraje ústí, patrně po polovině 11. století. Do ní byly před koncem 11. století vyhloubeny objekty, v nichž se pracovalo s ohněm - vyhřívačky. Řemeslná výroba zde zanikla nanesením rozplaveného horizontu a potočních písků o celkové výšce 0,3 m. Na povrchu rozplaveného horizontu (188,4 m) vznikly dva drobné objekty, povrch však nebyl dlouho přístupný, neboť záhy se na něj přirozeně nanoslo další 0,6 m mocné souvrství svahových hlín a písků, které vytvořilo na počátku 13. století na kótě 189 m nový povrch. Nanosení tohoto souvrství patrně nebyl jednorázový proces, jak naznačuje vývoj ve složení keramických souborů z jednotlivých poloh nánosů. Je-li stratigrafie dobře rozebrána, pak z ní vyplývá, že po celé 12. století byl sledovaný prostor pro trvalé obývání nevhodný, postihován častými sesuvy jižního hradčanského svahu. Ve 13. století sloužil jako výrobní okrsek, jak nasvědčuje přítomnost vypálené pece a propálené polohy v jejím okolí.

Na kótě 188,95 m je vývoj předlokační aglomerace v místě dnešního dvora Valdštejnského paláce ukončen vrstvou, která je asi stopou po planýrce při založení města. Na ni nasedá vrstva maltového a opukového staveništního odpadu s povrchem 189,18 m, který je patrně výchozí úroveň pro rozměřování a zakládání staveb raně gotického města. V samých počátcích města narostl terén o další souvrství, z něhož se dodnes dochovalo jen 0,5 m. V jeho rámci se třikrát objevují spáleniště, která by mohla být interpretována jako zbořeniště po požárech. Celé souvrství 2. poloviny 13. století obsahuje druhotně přemístěnou keramiku 9. a 10. století, svědčící o způsobu narůstání těchto vrstev vršením zeminy z výkopů v nejbližším okolí. Nejmladší prvky keramického souboru datují nejmladší dochované vrstvy tohoto souvrství na přelom 13. a 14. století. Do těchto situací je založeno opukové zdivo gotického domu, částečně ještě zachované pod dnešním nádvořím, z něhož se dochovala hloubka 1,3 m, která je jen částí původní hloubky, kterou neznáme. Výchozí úroveň stavby zapuštěného gotického domu byla určitě výše než 189,6 m, což je báze mladší planýrky, která odstranila vše, co nad tuto úroveň přesahovalo, včetně gotické úrovně, z níž byl dochovaný interiér zahlouben. Přelom 13. - 14. století, kdy vznikly nejmladší dochované vrstvy vně objektu, je tak pro gotický zděný prostor jen datem post quem. Tato datace vylučuje, že by stavebníkem zděného domu byly církevní instituce, které v tomto prostoru měly ve 2. polovině 13. století držet dvorec. Naopak četná spáleniště vně domu svědčí pro hrázděnou zástavbu té doby. Zděný dům zanikl při nějaké zásadní přestavbě, dle keramiky pravděpodobně při nové výstavbě po zničení Menšího Města pražského v době husitské. Po zániku domu byla do jeho zásypu založena studna s kolekcí kuchyňského a stolního nádobí. Na úrovni 189,6 m n.m. je báze rozsáhlého zemního zásahu, kdy byly odstraněny svrchní polohy stratigrafie usazené po přelomu 13. a 14. století, je zasypána studna, sníženy a srovnány koruny zdív dříve zaniklého a zasypaného zděného gotického domu i studny. V současné době nelze rozhodnout, zda velká planýrka náleží výstavbě raně barokního Valdštejnského paláce r. 1624, či stavbě jeho předchůdce, výstavného Trčkovského paláce, budovaného od 60. let 16. století. Z rozboru nálezů zvířecích kostí vyzdvižených ze studně, touto planýrkou zlikvidované, jednoznačně vyplývá obraz zámožného prostředí vysokého feudála, držícího na svém domě velké lovecké psy a dravé ptáky. Dnešní kóta dvora činí 191,9 m n.m.

Jarmila Čiháková - Radek Tvrdík, PÚPP

PRAHA 1 - STARÉ MĚSTO**BÍLKOVA ULICE ČP. 855/I**

Při kompletní rekonstrukci domu byly dokumentovány veškeré zemní zásahy: Podstatná část nadloží na celé parcele byla odstraněna při stavbě domu na počátku 20. století. Po jednání s investorem akce se podařilo dosáhnout toho, že stavba plošně nezasáhne do zbylých nejstarších historických terénů, jejichž mocnost činí na dvoře 0,4m. Povrch podloží se nacházel na niveletě 186,4 m n. m. K nejstarším objeveným objektům patří dvě vyhřívačky zahloubené do podloží s keramikou 12. století v zásypu. Ty překrývaly sídlištní vrstvy 13. století. V severozápadní části dvora bylo odhaleno zdivo předasanační zástavby.

Jan Havrda, PÚPP

CELETNÁ ULICE ČP. 553/I - SIXTUV DŮM

Předstihový záchranný výzkum je doposud největším plošným odkryvem (téměř 2000 m²) realizovaným v městském jádru pražské sídelní aglomerace. Vzhledem k zcela minimálnímu narušení historického nadloží recentními zásahy, inženýrskými sítěmi či mladšími podsklepenými prostory, máme unikátní možnost zkoumat zcela intaktní vrcholně středověká souvrství, která jsou ukončena časně renesančními podlahami. Nárůst terénu od časně renesance nebyl ve vlastních objektech podél dvora sledován, nebo byl odstraněn ještě před započítáním výzkumu.

Terénní fáze výzkumu započala na jaře r. 1995 a vzhledem k současnému stavu zakonzervování celé stavby bylo nutno výzkum, nedlouho před jeho dokončením, ukončit. Do současné doby byly prozkoumány především jednotlivé místnosti západního a východního křídla palácového traktu (budovy podél dvora) a větší část (5/6) celého dvora.

Výzkum západního traktu (místnosti 9, 10, 11 a 12) byl zahájen dokumentací časně renesančních dlaždicových podlah. Po odkrytí cca 1 m mocných pozdně středověkých vrstev s valounovou dlažbou byla v místnosti 10 a 11 nalezena obvodová kamenná zeď a nároží nepodsklepeného domu z průběhu 15. století. Výrazným předělem ve vertikální stratigrafii se jeví kompaktní dlažba z břidlicových desek, která byla nalezena v celém západním traktu, přiléhající ke kamenné obvodové zdi zachycené z vnější strany. Tato obvodová zeď ohraničuje na jihovýchodě zkoumanou plochou a společně s břidlicovou dlažbou pochází z přelomu 13. a 14. století. Pod dlažbou se nachází unikátní, téměř 2 m mocná vertikální stratigrafie 13. století. Zvláště poslední metr nad geologickým podložím tvoří smetištní vrstvy a komunikační horizonty, jež vytvářejí ojedinělou možnost sledovat postupný nárůst mocnosti historického nadloží. Kromě zahloubených objektů, odpadních jam, čtených řad plotů rozdělujících parcely, jímek, studní a pecí s kamenným obložením, se podařilo zachytit část obdélného mírně zahloubeného objektu s mocnými sloupovými jámami (patrně sýpka či špýchar) a dále větší část zříceného a shořelého dřevěného objektu s opukomaltovou podlahou.

Ve východním traktu byla výzkumem zachycena odlišná situace. Pod mocnou časně renesanční navázkou, do níž jsou zapuštěny renesanční palácové objekty založené převážně na vynášecí pasy, se přímo nacházejí stavební horizonty maltových a vápenných destrukcí oddělených hlinitopísčitymi vrstvami z průběhu 13. století. Pod nimi bylo nalezeno, částečně či úplně, 6 objektů interpretovatelných jako nadzemní objekty – dřevěné domy někdy s kamennými podezdívkami, jež sloužily patrně jako sklady, kůlny apod. Na podloží se nenacházejí tak mocné rumištní a smetištní horizonty jako ve vedlejším traktu.

Výzkum na ploše dvora dokumentoval převážně analogické situace jako v interiérech objektů, přičemž byla zachycena předpokládaná kamenná, pozdně gotická parcelační hranice probíhající prostředkem dvora, již nepochybně předcházely starší parcelační hranice.

Na celé ploše výzkumu byl zachycen téměř vodorovný průběh geologického podloží v kótách 191,2 - 191,4 m n.m., tvořeného plně vyvinutým (40 - 60 cm) půdním typem, nasedajícím na říční štěrkopísek. Nejstarším zachyceným horizontem na ploše Sixtova domu jsou tři kostrové hroby, které vzhledem k absenci datovacího materiálu můžeme považovat pouze za část jednoho z raně středověkých pohřebišť na území Starého Města, lemujících údolní hranu maninské terasy IVc a erozní stupeň IVb. Vzhledem ke starším nálezům z Celetné ulice lze zařadit toto pohřebiště spíše do starší skupiny těchto pohřebišť z 9. - 10. století. Nejstarší (1.) sídelní horizont (okolo poloviny 12. století) je zastoupen četnými doklady výrobní aktivity (doklady výroby a zpracování kovů), které známe také z četných dalších výzkumů z tohoto období na vltavském pravobřeží. Ty dokládají extenzivní rozvoj této části podhradí a počátek formování základní půdorysné osnova budoucího Starého Města. Druhý sídelní horizont (2. polovina 12. století) je zastoupen zahloubenými pravoúhlými objekty se sloupovými a kúlovými jámami v interiérech. Nejspíše s tímto (či následujícím) sídelním horizontem lze spojovat vznik dvou kamenných románských domů v čele parcel (čp. 553 a čp. 555/I), které nezaujaly celou šířku předních částí dvou úzkých, postupně se zužujících parcel o šířce 20 - 25 m. V 3. sídelním horizontu (1. polovina 13. století) dochází k členění dvou širokých parcel do užších čtyř dílů (12 - 13 m). K románskému domu čp. 553/I je na západě přistavěn nový gotický dům a obdobně je výzkumem zachycena část zaniklého gotického domu za čp. 555/I. Archeologie dokládá odlišné výrobní aktivity a zacházení s odpadem na jednotlivých parcelách. Stavební aktivitu v této době potvrzují rozsáhlé maltovinovité vrstvy a vrstvy opukových kamenů a úštěpků. Na přelomu 13. a 14. století dochází k proměně projevů sídelní aktivity, mění se způsob zacházení s odpadem a dvůr je již udržován čistý (dlažba z břidlicových desek na západní parcele). Na zadních částech parcel jsou v této době převážně dřevěné (či dřevěné s podezdívkou) nadzemní stavby (skladovací, provozní) vystřídány nejstaršími zděnými objekty. Až v průběhu pozdního středověku dochází k opětovnému sloučení malých parcel a vzniku dvou širokých parcel s gotickými domy v popředí. Toto období nám především dokumentují nesmírně bohaté nálezy (keramika, sklo, dřevo, látky, kůže, ekofakty apod.) ze 6 studní, druhotně využívaných k ukládání odpadu. V průběhu 1. třetiny 16. století dochází ke stavbě dvou výstavných pozdně gotických palácových křídel podél stísněného dvora ovlivněného paprskovitou parcelací tohoto staroměstského bloku. Kromě kvalitativně i kvantitativně rozsáhlého korpusu vcelku běžných archeologických nálezů pochází, především z četných studní, značné množství celých keramických nádob, kachlů a drobných miniatur uměleckého řemesla. Mnoho těchto unikátních drobných uměleckých a užitkových předmětů pochází také z vrstev 13. století, včetně předmětů importovaných z různých částí Evropy. Jediné výsledky zatím přináší rozplavování vrstev a získávání makrozbytků dokládajících rumištní charakter zkoumaných vrstev (pecky malin apod.).

Předstihový výzkum Sixtova domu je ojedinělou a patrně poslední příležitostí výzkumu takto neporušeného a zároveň značně rozsáhlého prostoru nejen v okolí Staroměstského náměstí, ale Starého Města vůbec. Nalezené situace v daném kontextu výrazně překračují nám dosud známé a zkoumané plochy v pražské sídelní aglomeraci a výsledky výzkumu patrně značně přesáhnou svým významem hranice českého regionu. Dosavadní, již více než roční očekávání na možnost dokončení

výzkumu je prozatím vyplněno postupných zpracováním ohromného množství terénní dokumentace.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

DIVADELNÍ ULICE ČP. 322/I

V r. 1997 byl dokončen záchranný výzkum z r. 1994 ve východní části bývalého dvora demolované zástavby při Divadelní ulici, když původem středověká zděná stavba při ulici Karoliny Světlé zůstala zachována. Zjištěná stratigrafická situace odpovídala závěrům z předchozího výzkumu (PSH 28, 1995, s. 234). Nejstarší horizont historického nadloží souvisel s patrně intenzivní železářskou výrobou, doloženou značným množstvím železářské strusky a zlomků dyzen. Tyto nálezy včetně keramiky s kalichovitou profilací okraje pocházejí z větší části ze zásypu rozměrnějších jam, u kterých lze jejich vyhloubení hypoteticky spojovat se získáváním materiálu k hliněným konstrukcím železářských pecí a zmíněných dyzen. Na podložní náplav nasedal tento horizont ve východní části dvora kolem úrovně 186,6 m a povlovně klesal na západ směrem k Vltavě. Další významný horizont historického nadloží tvořilo odpadkové souvrství, které tu rychle narůstalo během 2. poloviny 13. století po výstavbě staroměstské hradební zdi na straně proti Vltavě. Do 14. století náležela několikrát opakovaně upravovaná pec.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

HAVELSKÁ ULICE ČP. 501/I

Při opravách domu byl archeologicky sledován výkop ve dvoře objektu, v němž bylo dokumentováno vrcholně středověké zvrstvení terénu. V jeho spodní partii se jednalo patrně o výplň zahloubeného objektu, protože v intervalu 191,7 - 192,1 m n. m. nejstarší prvky nadloží nasedaly na spodní šterkopískové polohy geologického podloží.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

HUSOVA TŘÍDA ČP. 159/I - TRAUTTMANNSDORFSKÝ PALÁC

V průběhu let 1996 – 1998 proběhl na parcele domu záchranný výzkum, vyvolaný záměrem investora vybudovat v dané lokalitě podzemní garáže, spolu s rozšířením podzemních prostor. Předstihový zjišťovací průzkum proběhl v listopadu 1996, 1. a 2. etapa výzkumu byla realizována s přestávkami v měsících březnu až září 1997 a třetí etapa na jaře r. 1998. Vzhledem k rozsahu akce byl výzkum proveden klasickou plošnou metodou, kombinovanou s metodou postupně odkrývaných sektorů v místech horší statiky stávající budovy.

Z archeologického hlediska se jedná o velmi důležité místo v rámci pravobřežní vltavské terasy VIIc, v nevelké vzdálenosti od čela terasy VIIb. Terasa VIIc patří k plochám, které byly v rámci pravobřežního osídlení pražské předlokační aglomerace využívány nejdříve, tedy již od 11. a 1. poloviny 12. století. Význam lokality ve 2. polovině 12. století umocňuje sousedství parcely s nedalekými románskými kostely P. Marie na Louži a sv. Linharta. Svrchní, původní úroveň podloží, byla zachycena jen na několika místech zkoumané plochy (cca 187,85 m n.m.). Nejstarší terénní situace spadají do poloviny 12. století. Z tohoto období byla na nádvoří zachycena skupina mělce zapuštěných objektů, spolu s větším počtem kúlových jamek. Vzhledem ke

značnému narušení těchto objektů následnými aktivitami v prostoru nádvoří nejsme schopni určit jejich původní funkci.

S následným horizontem 2. poloviny 12. a začátku 13. století jsme na tom již s určováním způsobu využití prostoru podstatně lépe. Horizont je totiž velice výrazně zastoupen archeologickými objekty a nálezy. Ojediněným a o to důležitějším nálezem bylo odkrytí torza dřevěné budovy. Jednalo se o nezahloubenou roubenou budovu s rekonstruovaným obdélníkovým půdorysem cca 4 x 3,5 m. Z budovy byl dokumentován fragment jižního roubeného nároží, na severní straně budovy žlab pro základový trám a dvě kúlové jámy vymezující místo vchodu. Uvnitř budovy pak byla zachycena a dokumentována původní podlaha, z které se zachovalo devět podélně položených fošen cca 25 cm širokých. Podlaha byla zachycena na 60% plochy. Zánikový horizont stavby lze datovat pomocí zde nalezeného zlomku „chebského feniku“ do doby před rokem 1220.

V době využívání popsané budovy v přilehlém těžebně výrobním okrsku průběžně vznikaly a zanikaly jámy na těžbu šterkopísku, spolu s objekty s výraznými stopami ohně. Těžební jámy pak byly následně zasypávány, právě i odpadem se vztahem ke kovovýrobě (struska, technické misky, dyzna atd.). Zatímco těžební jámy a objekty se stopami ohně se navzájem narušovaly a překrývaly, budova byla respektována.

Do 13. století můžeme zařadit odpadní souvrství obsahující velké množství odřezků z kost'ářské (pravděpodobně hřebenářské) dílny. Spolu se zbytky kostí dobytčat zde byly zachyceny i zbytky z paroží používaného na výrobu korálků. Je pravděpodobné, že samotná kost'ářská dílna neležela přímo v prostoru nádvoří dnešního paláce, ale že toto místo sloužilo pouze jako odkladiště výrobního odpadu.

Vedle četného keramického souboru náležícího k tomuto dějinnému období parcely, byly na lokalitě odkryty i další artefakty kostěných předmětů (např. rukověti nožů, šídla či brusle). Současně zde byly zachyceny i předměty z kovu (hřeby, střenky nožů, část koňského udidla) a v neposlední řadě malý soubor mincí z denárového a brakteátového období jak tuzemské tak zahraniční provenience.

Martin Omelka, PÚPP

JILSKÁ ULICE ČP. 353/I

Při rekonstrukci známého a rozlehlého domu U Vejvodů byly při stavebních výkopech v r. 1998 zaznamenány pouze šterkopískové partie geologického podloží (cca 188,0 m n. m.), když historické nadloží zde bylo v nepodsklepených prostorách zlikvidováno při přestavbě r. 1908. Pouze v severozápadním rohu dvora zůstala zachovaná spodní část oděné obdélníkové jámy o vnitřních rozměrech 2 x 2,2 m, jejíž téměř 2 m mocný zásyp přinesl bohatý nálezový soubor především keramiky a skla 17. století.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

KLEMENTINUM - HOSPODÁŘSKÝ DVŮR

V r. 1997 byl v 9 sondách realizován zjišťovací výzkum v rámci předprojektových prací pro rekonstrukci a případně další stavební aktivity plánované Národní knihovnou. Původní povrch podloží byl na niveletě 186,3 - 186,6 m, tj. cca 4 m pod dnešní úrovní terénu. Nejstarší osídlení je možné datovat do 11. století. Osídlení se projevilo soustavu menších kúlových jamek a o jednu 5 - 10 cm mocnou sídlištní vrstvou, uloženou přímo na podloží. Tato vrstva byla porušena (hlavně ve východní části dvora) množstvím pecí - výhni, nacházející se často v superpozici. Jedná se o

výrobní objekty, které fungovaly v průběhu 12. století. Zarážející je nepatrné množství strusky v zásypech i v okolí těchto výrobních zařízení. Někdy v průběhu 11. století se mění funkce prostoru v západní části dvora. Torza zahloubených objektů jsou překryta až 29 cm mocným štětováním, které představuje úpravu komunikace. Povrch komunikace byl lokálně až třikrát upravován. Při těchto úpravách došlo vždy ke zpevnění povrchu novou vrstvou říčních valounů s tím, že při nejmladší úpravě byly též použity valouny opukové. Při rozebírání těchto dlažeb byly získány úlomky keramiky s kalichovitou profilací okraje, zvířecí kosti a podkova. Komunikace zaniká postupným zanášením nejpozději v polovině 12. století. Protože nebyl odkryt ani jeden z okrajů této cesty, zůstává nezodpovězena otázka o jejím směru, ale je velmi pravděpodobné, že se jednalo o komunikaci vedoucí od východu do centrální části pražské sídlištní aglomerace a v prostoru pozdějšího Juditina mostu překračující Vltavu a směřující dále na západ. Obdobná, ale mocněji štětovaná komunikace byla nalezena při ražbě kolektoru Nová radnice v SV části Mariánského náměstí. Ve vrcholném středověku byla lokalita využívána jako sídlištní, byly odkryty různé zahloubené jámy, části polozemnic, jímka se zachovalým dřevěným výpletem, studna, jejíž roubení bylo z křemencových kamenů a další drobnější objekty. Dále byly získány doklady zpracování barevných kovů (výmazy pecí). Velkou část plochy dvora zaujímají sklepy rozsáhlého minimálně 29m dlouhého domu o 3-4 větších a 4 menších převážně opukou valeně zaklenutých místnostech. Tento dům je možné datovat do období renesance. Snad se jednalo o zadní stavbu domu, zvaného dle posledního majitele Vostrovský. Z písemných pramenů víme, že nejstarší z majitelů tohoto domu byli sladovníci, proto není vyloučeno, že odkrytá stavba patřila k provozu pivovaru. Dům byl zbourán patrně v 70. letech 17. století, kdy ustoupil stavbě jesuitského Klementina. Z novověkých situací je nutno se zmínit o odkrytých částech barokní kanalizace budované jesuity současně s nadzemními stavbami v poslední čtvrtině 17. století. Jedná se o jeden z nejstarších kanalizačních systémů v Praze.

Jan Havrda, PÚPP

KOŽNÁ ULICE ČP. 481/I

Záchranný výzkum v mírně zahloubené podsklepené valeně zaklenuté místnosti v zadním traktu domu orientovaném do Kožné ulice zachytil pod recentní betonovou podlahou starší, novověkou valounovou dlažbu s podsypem, která již nasedala v niveletě 190,6 m n.m. na štěrkopískovou terasu. Tato úroveň geologického podloží je však nepochybně výsledkem snižování terénu při hloubení sklepa.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

KRÁLODVORSKÁ ULICE PŘED ČP. 587/I

V červenci 1997 pokračovala výstavba kolektoru PŘÍKOPY hloubením šachty Š44 v bezprostředním sousedství bývalého Králova dvora na konci Celetné ulice. Poloha šachty je na ploše terasy VIIa, podloží je tvořeno v těchto místech zprvu ulehlými slídnatými, mírně zahliněnými písky okrové barvy, později přecházejícími do sypkých štěrkopísků. Úroveň podloží vystupuje mezi kótami 191,5 - 191,8 m n.m. Předpoklad, že projektovaná poloha šachty zasahuje přímo do objektu původní předasanační zástavby – do areálu kadetní školy – bývalého arcibiskupského semináře, ještě dříve Králova dvora, se v terénu plně potvrdil.

Po odstranění dlažby vozovky bylo zachyceno západní nároží objektu se schodišťovou partií. Zajímavý nález byl učiněn v podložní partii při JV rohu budované kolektorové šachty. Na povrchu původního podloží nebyla sice zachycena pro volná prostranství obvyklá ztvrdlá krusta, nýbrž tři zahloubené objekty. První z nich je mělkou jámou vyplněnou světlým okrovým pískem, na dně pak černou písčitou jílovitou hlínou s jemnou uhlíkatou drtí a nahodilými drobkami uhlíků. Dlužno dodat, že podobný zahloubený objekt je i při SV rohu šachty, tentokrát vyplněný tmavě šedým hlinitým pískem. Zbylé dva zahloubené objekty (dno v hloubce ca 0,55 m od okraje původního povrchu) jsou evidentně obdélníkového tvaru, v prodloužení ve směru ZJZ-VSV ve směru. Jejich dno dosáhlo částečně úroveň okrově žlutého jemného písku, který se dostal při jejich kopání na povrch. Tento písek se pak objevuje jako příměs ve výplni těchto objektů a naznačuje, či přímo dokazuje, brzké zpětné deponování tohoto vykopaného materiálu zpět do jámy. Výplň obou objektů je sesedlá, o čemž svědčí pokles dalšího nadloží. Výplně obou zahloubených objektů jsou uzavřeny obdobně - černou písčitou jílovitou hlínou s jemnou uhlíkatou drtí a nahodilými drobkami uhlíků.

Výše podrobně popisované objekty nápadně připomínají hrobové jámy. Je to dáno jejich podélným tvarem, hloubkou a šířkou jámy, orientací, pozůstatku požáru na jejich povrchu a konečně jejich jednorázovým zasypáním. Kosterní pozůstatky však nalezeny nebyly. Je to dáno tím, že tyto objekty již zasahovaly mimo stěny hloubené šachty a nebylo možné z bezpečnostních důvodů dále pokračovat v již dříve podkopané části vozovky mimo obvod postupně pažené stavební jámy.

Petr Starec, MMP

MICHALSKÁ ULICE ČP. 439/I

Při rekonstrukci domu v r. 1998 byly při sledování výkopů inženýrských sítí na dvoře domu zaznamenány pouze recentně přemístěné vrstvy se značnou příměsí stavební suti. Pod podlahami suterénu byly naopak zjištěno jenom geologické podloží ve formě říčních štěrkopísků. Ve střední části zástavby mezi předními a zadními suterény bylo dokumentováno zvrstvení historického nadloží z vrcholného středověku. Jeho báze nenasedala na přirozený povrch podloží, ale na kótě 188,86 m n. m. až na jeho štěrkopískovou partii, takže v těchto místech můžeme předpokládat vrcholně středověký zahloubený objekt.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

NÁRODNÍ TŘÍDA ČP. 973/I

Předstihový výzkum na dvoře domu v r. 1997 zaznamenal až 4 m mocné novověké navážky, překrývající plochu parkánu staroměstské fortifikace. Z ní byla odkryta v celé šíři dvora staroměstská hradební zeď z 30. let 13. století ve výšce kolem 150 cm. Byla vyžděna z opuky a křemenců a její základová partie dosahovala pouhých 60 cm. Na dochovanou část městské zdi nasedala nádvořní zeď zástavby zadní části parcely. Horizont starší než staroměstská fortifikace představovalo cca 40 cm mocné zvrstvení terénu, které zjevně souvisí s existencí osady Újezd sv. Martina, doložené již před rokem 1140. Z jeho starší partie byla získána relativně početná kolekce keramiky, provázená nálezem velmi dobře zachovaného denáru Vladislava I. z období let 1120 - 1125. Tento soubor může být významným přínosem do diskuse o datování pražské sekvence raně středověké keramiky. Z dalších nálezů lze upozornit na kadlub na odlévání ozdob z barevných kovů. Povrch geologického podloží představoval

pleistocénní povodňový náplav, překrývající starší půdní horizont. Povrch podloží byl zaznamenán v úrovni kolem 192,6 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

PLATNĚŘSKÁ ULICE ČP. 88/I

Pod stávající podlahou suterénů bylo při stavebních úpravách v r. 1997 na několika místech dokumentováno vrcholně středověké zvrstvení terénu. Ze značné části zůstalo i pro příště zachováno. Geologické podloží bylo zaznamenáno v intervalu 185,5 - 186,0 m n. m.

Zdeněk Dragoun - Jan Havrda, PÚPP

RYBNÁ ULICE ČP. 674/I

Při rekonstrukci objektu v r. 1998 byly pod podlahou stávajících sklepů zjištěny pouze podložní šterkopísky. Do nich byla zahlobena cca 1,7 m hluboká spodní partie zděné kruhové odpadní jímky, jejíž vnitřní průměr se zužuje ze 160 na 110 cm. Podle keramických nálezů byla jímka zasypána v době kolem poloviny 14. století. V nepodsklepená částí parcely byly zachyceny recentní navážky nasedající v úrovni 190,3 m n. m. přímo na geologické podloží, do něhož se zahluboval nevelký a nehluboký objekt 13. století.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

RYTÍŘSKÁ ULICE ČP. 411/I

Zemní práce při rekonstrukci a dostavbě objektu v r. 1998 se soustředily na zadní část parcely. Recentní zásahy a navážky zde dosahovaly až na úroveň spodní, šterkopískové partie geologického podloží. Hluběji zasahovala jen postrecentně zasypaná studna s opukovým pláštěm, zasahující pod zeď oddělující parcelu domu od sousedního objektu čp. 412/I. Dalším objektem byla 20 cm hluboká spodní partie neobezděné odpadní jímky s nálezy několika zlomků skla z 16. století.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

ŘETĚZOVÁ, KARLOVA ULICE ČP. 223/I

V průběhu let 1996 - 1997 byl proveden výzkum na ploše vnitroblokového atria objektu DAMU, vyvoláný realizací projektu studentského divadla DISK. Dodatečně zastřešené atrium o rozloze cca 250 m² vzniklo jako součást novostavby Svatováclavské záložny po r. 1889 na místě 4 vrcholně středověkých domů s průčelím obráceným do Karlovy ulice. Jižní partie atria byla napojena na historický objekt Kokořovského paláce, který v jádře vrcholně středověkém, dnes barokním, zůstal se svým průčelím do Řetězové ulice zachován dodnes. Podloží sledovaného místa tvořily sedimentární písčité hlíny povrchu údolní terasy VIIc. Původní výšková úroveň svrchní partie podloží byla na řadě míst vlivem lidské aktivity odstraněna a pohybovala se u nejzachovalejších partií kolem nivelety cca 188 m n. m. Nejstarší sídlištní horizont nasedající na podloží reprezentovalo nevýrazné souvrství dochované pouze v ostrůvcích na několika místech plochy (úroveň 188 - 188,3 m). Mezi objekty tohoto horizontu vynikala skupina kruhových a oválných výhni s uhlíkatou výplní nebo prostá ohniště. Na několika místech plochy se podařilo též zdokumentovat velice

fragmentární zbytky zahluobených obydlí s konstrukčními prvky (křulové jámy, podlahová úroveň). Zcela neinterpretovány zůstaly nesourodé jámovité prohlubně a skupiny křulových jamek, dokládající intenzivní sídlištní aktivitu. Počátky osídlení lze na základě keramického materiálu (dominují kalichovitě profilované okraje) a nálezu denáru Břetislava I. (1035-1055) v zásypu objektu datovat již do úseku kolem poloviny 11. století. Následný nárůst terénu spadá především do 12. století. Etapa 13. století byla ve znamení vzniku parcelních hranic a následné výstavby domů v přední části. Výzkum byl situován výhradně v zázemí původních domů, čemuž odpovídá i kategorie odkrytých objektů. Především se jednalo o skupinu 5 studní, které byly po ukončení své primární funkce vždy využity pro odpadní účely. Ze zásypu studní se podařilo vyzvednout velice obsáhlou kolekci materiální kultury (keramika, sklo) z širokého časového úseku 13. - 18. století. Proces postupného utváření měšťanské zástavby na úzkých domovních parcelách dokládaly fragmenty zděných konstrukcí (úroveň korun zdíva cca 188,6 - 188,8 m), z nichž nejvýrazněji se na ploše uplatnila masivní polovina sklepa zadního traktu domu (původní rozměr 13x9 m) s čelem do Karlovy ulice, vzniklého ve 14. a zbořeného při celkové asanaci na konci 19. století. Průběh 13. a 14. století se do podoby historického nadloží na celé ploše zapsal výrazně mocnými a homogenizovanými vrstvami, které vznikly vlivem postdepozitních pohybů terénů při výkopech pro domovní a hospodářskou zástavbu. Mezi nálezy z tohoto období zřetelně vystupují vedle keramiky také polotovary a odpady z opracování zvířecích kostí, především z jeleních parohů. Unikátním nálezem z vrstvy datované drobnou stříbrnou mincí krále Václava II. (1283-1305) je drobná pískovcová destička s rytinou hlavy muže. V následujícím období se prostor stavebně zahustil, čehož dokladem jsou základové zbytky zdí přístavků nebo prostor zahluobeného sklípku, navazující na zdívo sklepa. Poznání vývoje místa v období od přelomu 15. a 16. století a výše plně znemožnila provedená asanace a následná výstavba záložny, při níž došlo k radikálnímu snížení terénů a odstranění stavebních konstrukcí (úroveň kolem 189 m), po kterém zůstaly z mladších etap zachovány pouze základové partie zdí nebo spodky zahluobených jam převážně stavebního charakteru. Nově vzniklý prostor byl poté zaplněn tělesy inženýrských sítí (cihlové kanály), následně zavezen nesourodou směsí písčitých hlín a stavebního odpadu až na úroveň 190,1 m, překryt keramickou dlažbou a posléze betonem (190,3 m), čímž byl terénní vývoj místa uzavřen.

Jaroslav Podliska, PÚPP

SMETANOVO NÁBŘEŽÍ ČP. 1012/I - PALÁC LAŽANSKÝCH

Dohled při úpravách objektu zaznamenal pod podlahou stávajícího suterénu novověká zvrstvení historického terénu, narůstajícího zde před výstavbou vltavského nábreží v rozmezí 15. - 19. století. Historické nadloží pokračovalo do větších hloubek než byla nejhluběji dosažená úroveň cca 186,0 m n. m.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

TÝNSKÁ ULICE U NÁROŽÍ DOMU ČP. 631/I A 632/I

V září 1997 byla provedena drobná výzkumná akce při hloubení kanalizační přípojky k domu čp. 632/I. Vzhledem k mimořádně krátkodobému záboru veřejného prostranství ve vozovce pro stavební akci inženýrských sítí a nevěli investora nebylo umožněno rozšířit danou sondu o rozloze ca 1,6 m² a prohloubit ji na podloží. Po

začištění s uplatněním geologického vrtu bylo dosaženo hloubky 2,25 m od povrchu, tj. 189,42 m n.m. a získány 2 řezy v kolmém postavení.

Situace v chodníku byla jako obvykle novodobě přemístěná, ale uprostřed vozovky se v zaměřeném úseku podařilo zachytit neporušené souvrství obdobného charakteru jaký byl klasifikován na Starém Městě, např. v nedalekém Ungeltu. I zde se objevila na počátku deprese zkrustovatělá vrstva nazelenalého jílu, pozdně středověká vrstva štětu z břidlice apod. Od hloubky 1,30 m (kóta 190,4 m n.m.) se střídaly ulehle písčitojílovité vrstvy s kaménky a uhlíky v mírně odlišných odstínech tmavošedé barvy s keramickým materiálem 13. století.

Julie Richterová, MMP

UHELNÝ TRH

V r. 1998 proběhl uprostřed Uhelného trhu záchranný výzkum, který byl vyvolán stavbou nasávacího objektu pro Kolektor Centrum I. Pod současným povrchem byla odkryta cihlová technologická šachta pro Wimmerovu kašnu, která sem byla přemístěna v r. 1951. Dnes je na tomto místě znovu umístěna. Tato šachta porušila starší rozměrnou kašnu (7,2 x 7,2 m) jejíž dno bylo tvořeno velkými pískovcovými deskami. Předchůdkyně Wimmerovy kašny zde byla postavena někdy v 30. letech 19. století. Kašna byla vybudována přibližně v místech, kde původně stála uhelná huť a kovárna, zbouraná v r. 1807. O podobě kovární výzkum nepřinesl žádné informace, je ale pravděpodobné, že opukový fundament starší kašny tvořil materiál z její destrukce. Na kótě 194,36 m (0,4 m pod povrchem) se nacházela křemencová dlažba ze 17. - 18. století. Pod ní se objevilo 0,5 m mocné souvrství s keramikou 2. poloviny 13. až počátku 14. století. Následující horizont vysoký 0,9 m je možno spojit se vznikem a různě intenzivním udržováním povrchu veřejného prostranství nově vzniklého Havelského města. Nejstarší valounkové štětování se nacházelo na kótě 192,93 a o 10 cm výše bylo další valounkové štětování s příměsí opuky. Tyto dvě úpravy, mezi kterými byla vrstva písčité hlíny, je možno na základě nepočetného keramického souboru datovat do 1. poloviny 13. století. Určitou dobu nedošlo k dalšímu zanášení dlažby. Svrchní část tohoto komunikačního souvrství (šedočerná hlína s výrazným podílem organiky) obsahovala keramiku 2. poloviny 13. století až počátku 14. století. K unikátnějším nálezům patří torzo keramické plastiky - hlava ženy se stylizovaným účesem se zelenou glazurou. Z komunikačního souvrství pochází drobná mince datovatelné do pozdního římského císařství - 2. polovina 4. století (určil dr. Zd. Petráň). Horizont starší než komunikace i než lokace Havelského města je reprezentován sídlištní vrstvou, která překryla několik menších objektů zahloubených do podloží. Tato vrstva je porušena několika nevelkými zahloubenými objekty. U jednoho z nich se zachovaly ve všech čtyřech rozích kúlové jamky, indikující dřevěnou konstrukcí zbudovanou nad ní. Snad je možné tento předlokační horizont spojit s Újezdem sv. Martina a v rámci současného poznání pražské středověké keramiky ho zařadit do 2. poloviny 12. až počátku 13. století. Povrch podloží byl na kótě 192,8 m, tj. 2 m pod současnou dlažbou.

Jan Havrda, PÚPP

U RADNICE ČP. 16/I

V rámci zpracování katalogu pražských románských domů byla v r. 1998 prováděna revize stavu kvádríkových partií známého domu čp. 16/I. Byla zdokumentována jeho složitější dispozice, vzniklá patrně ve třech románských etapách. Větší pozornost byla

věnována dosud poněkud opomíjené stavbě v zadní části parcely, která na rozdíl od většiny pražských románských domů byla postavena na úrovni tehdejšího terénu kolem nivelety 188,0 m n. m. Při její východní stěně byl zjištěn nevelký záchodový rizalit, jehož součástí byla obdélná a částečně valenou klenbou krytá odpadní jímka, vyzděná z pečlivě opracovaných opukových kvádrů. Původní hloubka jímky o vnitřních rozměrech 2 x 1,5 m dosahovala necelých 3 m. Dodatečně byla kapacita jímky zvýšena jejím prohloubením a podezděním další lomovou partií o nepravidelně oválném půdorysu. Zatímco horní partie záspy je datována ojedinělými nálezy 16. - 17. století, z povrchu spodní bahnitě části výplně jímky pochází torzo nádoby datovatelné do 14. století. Tato spodní část výplně nebyla především ze statických důvodů vybrána a zůstává na místě v intaktní podobě. Existence záchodového rizalitu jednoznačně dokládá obytný charakter románské stavby v zadní části parcely, u které bychom jinak předpokládali spíše funkci hospodářskou.

Zdeněk Dragoun - Michal Tryml, PÚPP

VĚZEŇSKÁ ČP. 116/I

Při rozsáhlé rekonstrukci domu na parcele, která byla kompletně podsklepena na počátku 20. století, kdy došlo k odstranění nadloží i vrchní partie podloží, byla pouze na dvou místech zachována torza historických terénů. Jednalo se o výplně dvou zahloubených objektů s keramikou 1. poloviny 13. století. Dna objektů byla na niveletách 185,27 a 184,87 m n.m.

Jan Havrda, PÚPP

PRAHA 1 - JOSEFOV

DUŠNÍ ULICE ČP. 141/V - ŠPANĚLSKÁ SYNAGOGA

V létě r. 1997 proběhla před výměnou podlahy sondáž na třech místech lodi Španělské synagogy. V jedné ze sond, položené v ose synagogy před středem áronu, bylo pod přibližně 1,5 m mocnou navázkou z 20. století odkryto souvrství z 17. - 18. století, spočívající na vrstvě úlomků opuky. Tato destrukční vrstva pokrývala korunu zdiva z opuky (kolem 186,9 m) a níže uložené souvrství, které přiléhalo k líci zdi. Sestávalo z četných slabých vrstev. Nebyly v nich zjištěny stopy základového vkopu, základová spára opukové zdi však leží v úrovni jedné ze zmíněných vrstev (přibližně 186,3 m). Není tedy pochyb o tom, že zeď byla do raně středověkého souvrství (o celkové mocnosti kolem 1,5 m) vložena. Nejnižší raně středověká vrstva ležela na povrchu podložního písku, jehož charakter i niveleta (185,28 m) svědčí o někdejší odtěžení horní podložní partie. Obdobná situace byla zjištěna ve vedlejší, východněji položené sondě. Raně středověké souvrství, překryté zmíněnou vrstvou zničeného opukového zdiva, tedy lze pokládat ze výplň zahloubeného objektu. Pro výskyt tzv. nové keramické třídy, tzv. technických misek a tzv. zduřelých okrajů a záušnice o průměru 40 mm jej řadíme do druhé poloviny 12. století s možným mírným přesahem oběma směry. Neobjasněn zůstává účel zdiva, které bylo do této výplně založeno a z něhož jsme odkryli jen malé, vzájemně kolmé zbytky základových partií. Zcela odlišná stratigrafie byla zjištěna v sondě při východní stěně synagogy. Pod recentní navázkou a novověkým cihelným zdivem byl odkryto podloží s dochovanou povrchovou partií. Dosahovala do výšky 186,74 m. Podrobněji viz NZ čj. 5662/98 v archivu ArÚ AV ČR.

Martin Ježek, ArÚ

STARONOVÁ SYNAGOGA

Záchranný výzkum při rekonstrukci synagogy v listopadu 1998 obsáhl v různé míře celou plochu stavby. Kompletně byla prozkoumána východní část jižního přístavku, výkopy ve vlastním dvoulodí synagogy zaznamenaly z větší části zničené historické terény a jen jejich horní partie byly předmětem výzkumu v přístavku severním. Na geologické podloží, zaznamenané v intervalu 186,3 - 187,1 m n. m., nasedalo cca 60 cm mocné zvrstvení terénu s nálezy 11. a 12. století s výskytem drobných zahloubených objektů. V jeho mladší partii byly konstatovány téměř souvislé plochy se stopami požáru, v severním přístavku množství jamek po zaražených kolících a v jižním torzo dřevěné stavby křivkové konstrukce ve stejné orientaci jako pozdější synagoga. Kromě běžných nálezů výzkum získal i několik přeslenů, esovitou záušnici o průměru 21 a síle drátu 3 mm a stříbrné denáry Břetislava II. z let 1092 - 1100 a Vladislava I. z období 1120 - 1125. Před výstavbou zděné synagogy došlo patrně k úpravám terénu, které narušily především situace z průběhu 13. století. Realizované výkopy poskytly i bližší pohled na dochované stavební konstrukce a dovolují tak upřesnit předpokládaný stavební vývoj synagogy, na jehož postup existují doposud ne zcela shodné názory. Výsledky provedeného výzkumu dovolují tento vývoj do dnešní podoby předpokládat ve čtyřech základních etapách.

První a základní je stavba vlastní synagogy v 70. letech 13. století. Půdorysně se jedná o obdélník, zpevněný zvnějšku v místech výběhů kleneb šesti opěráky. Základová část dalších menších opěráků, vybíhajících k severu, byla odkryta u obou nároží severní stěny. Nadzemní zdivo synagogy nasedalo na nepravidelný, většinou poněkud širší předzáklad. Nároží synagogy i jejích opěráků byla vyžděna z tesaných kvádrů, ostatní části stavby jsou lomové. Na rozhraní základového a nadzemního zdiva byly použity tesané prvky z pískovce, který je kvalitnějším stavebním materiálem než opuka. Ta byla použita jako nejdostupnější a nejpoužívanější pražský stavební materiál ve zbylých částech stavby. V druhé etapě byl, patrně současně, přistaven jižní a západní přístavek. Byly přizděny k jižnímu boku a západnímu průčelí tak, že nevytvářely jeden celek a dotýkaly se pouze v místě jihozápadního nároží synagogy, které v základové partii jejich vzájemně provázané zdivo zakrývalo. Prostor dnešního nejzápadnějšího klenebního pole jižního přístavku v této fázi zůstával mimo interiér stavby. Oba přístavky byly pravděpodobně původně plochostropé, čemuž nasvědčuje dochované vodorovné uskočení vnitřní líce jižní zdi západního přístavku.

Ve třetí stavební fázi došlo k prodloužení jižního přístavku do dnešního rozměru a nahrazení jeho předpokládaného dřevěného stropu dnešní klenbou s masivními hranolovými pasy. Asi současně byla podlaha přístavku opatřena dlažbou z opukových desek, při rekonstrukci v některých místech odkrytou a částečně restaurovanou. Ve stejné etapě patrně došlo k propojení jižního a západního přístavku. Tuto fázi klademe do průběhu 14. nebo počátku 15. století. Zřejmě ve stejné etapě byly po obvodu jižního přístavku vyžděny kamenné lavice, ke kterým byla výše zmíněná opuková podlaha přiložena. Kamenné lavice po stranách opěráků při severní stěně jižního přístavku byly zřízeny zřejmě dodatečně, protože spočívají na této podlaze. Dodatečně realizovaná klenba západního přístavku je renesanční. Poslední fázi, datovanou do r. 1732, je stavba severního přístavku včetně nevelké partie na východní straně synagogy.

Výzkum přinesl o zajímavé informace k otázce etnické příslušnosti zdejšího osídlení. Absence románských kostelů v prostoru Josefova, když ve zbývajících částech staroměstské aglomerace jsou rozmístěny téměř pravidelně, nasvědčoval tomu, že židovské osídlení zde můžeme předpokládat minimálně od 12. století. Předběžné určení části nalezených zvířecích kostí, prováděné J. Petříčkovou, konstatuje

minimální výskyt kostí vepřových (kolem 1,5 % ze zatím asi 400 určených zlomků). Vzhledem k běžnému výskytu vepřových kostí v množství mezi 20 - 30 % v časově a místně srovnatelných souborech tento fakt jednoznačně dokládá již pro nejstarší dobu 11. století přítomnost židovského obyvatelstva v této části Prahy. Tento údaj odpovídá nejstarší zmínce o pražských Židech z roku 1092.

Zdeněk Dragoun, PÚPP

ŽATECKÁ ULICE ČP. 40/V

V rámci generální rekonstrukce domu v r. 1997 proběhl na vybraných místech suterénu a celé ploše dvora záchranný výzkum. V prostoru suterénu (úroveň podlah 187,4 m n. m.) byly na několika místech dokumentovány spodní nevysoké partie historického nadloží, nasedající na niveletě okolo 186,9 m na podložní sedimentární písčité hlíny. Do podloží se na několika místech zahlubovaly především drobné kúlové jamky řadové orientace nebo výraznější kúlové jámy. K rozměrnějším objektům uvedeného horizontu patřila kruhová jáma s výplní odpadního charakteru nebo torza několika ohnišť. Na základě přítomnosti keramiky s kalichovitě profilovanými okraji v zásypu objektů bylo možné datovat počátek sídlištní aktivity do 11. století. Následující nárůst vrstev organického charakteru s mělkými jámovými objekty dokládá intenzivní osídlení v průběhu 12. století. K výrazně mladším sídlištním reliktnům, dokumentovaným pod podlahou suterénu, patřily nevýrazné a prostorově nesourodé fragmenty základových partií opukových zdí, které spolu s částí obvodového cihlového pláště odpadní jámky, tvořily jediné pozůstatky předasanační vrcholně středověké až novověké zástavby na ploše současného domu. Odlišnou situaci přinesl výzkum malého dvora, kde po odstranění navážek byly na niveletě okolo 188,2 m odkryty stavební konstrukce, tvořené trojicí provázaných masivních opukových zdí, původně čtvercového sklepa (o vnitřní rozměru cca 5,5 x 5,5 m). Zachován zůstal též náběh valené klenby s otiskem šalování. Na základě stavebních detailů (jižní stěna z pečlivě upravených opukových kvádrů, nároží z vysokých cihel) bylo možné celek zařadit pouze rámcově do období gotické stavební epochy. Součástí interiéru sklepa byla též sekundárně vestavěná odpadní jámka, obsahující v horní partii zásypu nálezy 17. - 18. století. Výzkum potvrdil skutečnost, že v případě území asanovaného židovského města nelze pokládat veškeré stavební zásahy v prostorách suterénů za archeologicky negativní.

Jaroslav Podliska, PÚPP

PRAHA 1 - NOVÉ MĚSTO

HYBERNSKÁ A V CELNICI ČP. 1033/II

Záchranný výzkum byl vyvolán výstavbou obchodního centra. Podloží tvořené půdním typem (zachován jen v některých částech plochy) bylo zachyceno v úrovni 191,0 m. Nejstarší archeologické situace datujeme do sklonku 14. - 1. poloviny 15. století. Vrcholně středověké osídlení někde v tomto prostoru nepřímou indikují nepočtené zlomky keramiky ze 13. století nalezené jako intruze v mladších situacích. Pozdně středověké osídlení se projevovalo aktivitami a objekty typickými pro zadní části městských parcel na Novém Městě (mělké jámy nepravidelného půdorysu, kamenná studna dosahující hloubky 2,5 m). Archeologická zjištění odpovídají svědectví psaných pramenů, podle kterých tento prostor, který původně zaujímaly zahrady benediktinského kláštera sv. Ambrože (založen r. 1354), byl již na sklonku

14. a přelomu 14. a 15. století zčásti rozparcelován a rozprodán. Do časného novověku řadíme množství odpadních jam zpravidla pravouhlého půdorysu a malou píčku reprezentující výrobní zařízení. Zásobování vodou v tomto období dokládá cenný nález vodovodu z dřevěných vrtaných trubek spojovaných železnými svorkami.

J. Jeřáb - Pavel Vařeka, ARCHAIA

KLIMENTSKÁ ČP. 1207/II - SOUKENICKÁ ČP. 1194/II

Předstihový a záchranný výzkum, vyvolaný výstavbou administrativního centra (v jižním sousedství kostela sv. Klimenta), rozšířil především naše dosavadní znalosti o předlokačním osídlení této části Nového Města. V průběhu terénních prací (od května do listopadu r. 1997) byly postupně odkryty a zdokumentovány archeologické objekty a situace náležející 20. - 12. století. K nejzajímavějším patřily: soubor pozdně renesančního stolního náčiní (v zásypu jímky ze 17. století), destrukce keramické pece i s obsahem z 16. století, vrcholně středověká planýrka (15. století) a především výrazný sídelní horizont 12. století. Tehdy byly na zdejší parcele vybudovány dvě zahloubené (do geologického podloží v úrovni 188,7 – 189,2 m n. m.) stavby úctyhodných rozměrů (plocha cca 40 m²). Domy svým charakterem, stavební konstrukcí a velikostí korespondují s nejstarším horizontem osídlení u nedalekého kostela sv. Petra. Obě stavby zanikají v souvislosti s usazením mohutné štěrkopískové vrstvy v jejich interiéru (zřejmě důsledek rozsáhlé vltavské povodně). V další fázi osídlení (přelom 12. a 13. století) registrujeme na parcele ve větší míře stopy výrobních aktivit, ale v průběhu 13. století se doklady osídlení postupně vytrácejí a s výraznější aktivitou se zde setkáváme opět až v souvislosti s výstavbou novoměstské aglomerace. Vypovídací schopnost získaného materiálu výrazně zhodnocují mincovní nálezy (především dvě denárové ražby z let 1120-1125 a 1158-1174). Nálezové celky z Klimentské čp. 1207 mohou v budoucnu (především po detailním zpracování celého rozsáhlého keramického souboru) dílčím způsobem přispět ke korekci stávajícího datování pražské středověké keramiky.

Petr Juřina, ARCHAIA

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY - KASÁRNA JIŘÍHO Z PODĚBRAD

Na ploše výzkumu byl sledován povrch tzv. půdního typu nasedajícího přímo na štěrkopískové terasy IVa a IVb. Nejvýše byl povrch půdního typu zjištěn v úrovni 192,6 m n. m., nejnižší 189,3 m. Výškový rozdíl povrchu půdního typu v sondách 13 (192,6 m n. m.) a 11 (190,6 m), vzdálených cca 80 m, činí 2 m. O 1 - 1,32 m níže byl povrch půdního typu zjištěn v sondách 20 a 21. Povrch půdního typu klesá pozvolna směrem k severu a severozápadu v úhlu cca 1,5°. Přejít povrchu půdního typu mezi jednotlivými sondami je plynulý, bez ostrého zlomu.

Nejstarší horizont osídlení (2. polovina 12. - počátek 13. století) byl zachycen v podobě zahloubených objektů, nevelkých mělkých jam a kůlových nebo sloupových jamek. Dokladem výrobních aktivit je jáma s propáleným dnem (vyhříváčka?) a ohniště či relikv pece. Nad podloží byly zachyceny i kulturní vrstvy s mocností do 0,3 m. Osídlení nejstaršího horizontu bylo zjištěno ve všech sondách, kde se uchoval ve větším rozsahu neporušený povrch půdního typu. Osídlení 2. poloviny 12. - počátku 13. století zřejmě zaujalo celou předmětnou plochu. Na zkoumaných plochách nebyly zjištěny výraznější koncentrace relikv osídlení ani superpozice zahloubených objektů. Sídlíště je zřejmě součástí většího areálu, k němuž se řadí také relikv osídlení zkoumané v prostoru dnešního OD Kotva a datované do 3. čtvrtiny

12. - počátku 13. století. Centrem areálu mohl být tamní románský kostel s pohřebištěm a torzy dalších románských objektů.

Po vybudování staroměstského opevnění ve 30. - 40. letech 13. století nebyla nejspíše většina sledované plochy osídlena. Vyjimku představuje vyrovnávací vrstva nad vyhřívačkou z 2. poloviny 13. století. V jiných místech ve 13. století (zřejmě již po výstavbě staroměstské fortifikace) stála nadzemní zástavba. Výzkum zachytil část jizby domu dřevěné konstrukce na kamenných podkladech, kterou vyhřívala hliněná pec. Zjištěná souvrství svědčí o delší existenci stavby. Další nadzemní dům odlišné orientace zaujal místo na sklonku 13. - počátku 14. století. Nevíme, zda se jednalo o jednodílnou či vícedílnou stavbu. Výzkum zachytil její severozápadní roh vymezený stěnami zřejmě drážkové konstrukce, které byly založeny do mělkých žlábků. Obydlí mělo v rohu velkou kamennou pec čtvercového půdorysu (cca 1,6 x 1,6 m). O dlouhodobém užívání otopného zařízení svědčí opakované úpravy dna pece a opravy kamenného pláště. Archeologicky byla doložena dřevěná zástavba cca 50 m před branou sv. Benedikta při předpokládané trase komunikace ke sv. Petru na Poříčí z doby před založením Nového Města pražského.

Kolem r. 1350 byl před branou sv. Benedikta založen špitál. S jeho zázemím můžeme zřejmě spojit některé nalezené kamenné základy. O využití volných ploch svědčí četné odpadní jámy z konce 14. a 1. poloviny 15. stol. Po založení Nového Města, zejména v poslední třetině 14. století, vzniká městská zástavba podél dnešních ulic Truhlářské a Na poříčí, výzkumem rovněž zachycená. Na jednom místě se podařilo vedle odpadních jam z 1. poloviny 15. století zachytit také úpravu povrchu zřejmě spodní části parcely. Štětování z 15. století překryla v časném novověku dlažba z křemencových valounů. Doklady intenzivní hrnčířské výroby přinesly vrstvy s množstvím defektních hrnčířských výrobků, které dokládají spektrum vyráběného zboží.

Z časného novověku pochází několik odpadních jam. S výstavbou kláštera v polovině 17. století souvisí navážkové vrstvy stavebních destrukcí (demolice a planýrky pozdně středověkých měšťanských domů?). Téměř na celé zkoumané ploše byla zjištěna mocná vrstva humusové hlíny - nejspíše barokní zahradní navážka. Vrchní část historického nadloží tvoří navážky stavební destrukce (zřejmě demoliční vrstvy ze zbouraných klášterních budov) o mocnosti až 2 m a komunikační horizonty, související s výstavbou a provozem kasárenského objektu.

M. Ernée - P. Vařeka, ARCHAIA

NÁMĚSTÍ REPUBLIKY PARCELY Č. 484/16, 2372/4, 2372/5 A 2372/1

Předstihový výzkum probíhal v areálu vymezeném ulicemi Na poříčí a V celnici. Pod úrovní dnešního povrchu (195,0 m n.m.) byly dokumentovány 2,5 – 3,0 m mocné subrecentní a recentní navážky překrývající 0,5 – 1,0 m mocné raně novověké souvrství. Pod těmito souvrstvími byly zkoumány jámy zahloubené do podloží, interpretované jako jámy na písek. V západní části areálu bylo objeveno 9 kůlových jamek zahloubených do podloží. V severní části areálu byla zkoumána destruovaná opuková zeď neurčitého stáří a pozdně středověká kůlová jáma. Dva poslední nálezy vypovídají o zvýšené sídelní aktivitě v severní části zkoumané parcely směrem k dnešní ulici Na poříčí. Na základě získaného keramického materiálu můžeme většinu zkoumaných archeologických situací zařadit na přelom 15. a 16. století.

Michal Bureš, ARCHAIA

NA POŘÍČÍ ČP. 1067/II

První písemné zmínky o osídlení na této parcele pocházejí již u období krátce po založení Nového Města (r. 1389). Nejstarší nalezený horizont je reprezentován čtyřmi zahloubenými objekty s mincemi z 1. poloviny 15. století (Václav IV., jednostranný husitský halěr). Vedle tří oválných objektů, jejichž průměr nepřekročil 2 m, vyniká rozlehlý objekt, z něhož byla nalezena pouze jeho jižní hrana, která se táhla po celé šířce zadní části parcely. Tento asi 1 m hluboký výkop tak pokračoval dále k severu na sousední parcelu. Z toho vyplývá, že parcelace v těchto místech není tak stará, jak bylo dříve předpokládáno. Funkce objektu, ze kterého byla zachycena jen zcela rovná šest metrů dlouhá hrana, není zcela jasná. Ve výkopu nebyly nalezeny žádné stopy po nějaké konstrukci, ať už dřevěné nebo kamenné. Po ukončení své funkce byl překryt překopanou písčitou hlinou, kterou snad lze považovat za pozůstatek zemědělsky obdělávaného horizontu, dosahujícího nejvyšší úrovně 189 m n.m. Všechny objekty byly překryty mocnou požárovou vrstvou s nápadnými koncentracemi spálených dřev a velkých kusů mazanice. Poslední nalezený horizont pochází z období výstavby domu na přelomu 18. a 19. století.

Michaela Wallisová, PÚPP

NA PŘÍKOPĚ

Místo výzkumu se nachází na pomezí Starého a Nového Města pražského zhruba uprostřed ulice, v níž byly hloubeny provozní šachty kolektoru PŘÍKOPY v letech 1997-1998. Ty byly postupně situovány před Prašnou bránu, při ústí ulice Nekázanky do ulice Na příkopě, před kostelem sv. Kříže a nakonec při ulici Havířská. Šachty jsou vesměs situovány již na novoměstské straně katastru (ppč. 2373). Spolu s nimi vzniklo i několik nových vstupů do stok kanalizace, nacházejících se pod ulicí ve dvou trasách.

Šachtami vymezený prostor je součástí předpolí staroměstské fortifikace, které se po založení Nového Města pražského v roce 1348 proměnilo v „hraniční“ území mezi oběma městy. Při všech popisovaných stavebních zásazích byla archeologicky dokumentována trasa strouhy ležící před staroměstským příkopem. Při rozsáhlém dlouholetém výzkumu, jenž je monograficky zpracováván, byly mj. sledovány jednotlivé výplně strouhy, které přinesly zajímavé složení sedimentů, jež jsou odrazem života blízkého i vzdáleného okolí od raného středověku až do nedávné minulosti.

Petr Starec, MMP

NA PŘÍKOPĚ ČP. 394/II

Záchranný výzkum při rekonstrukci objektu (včetně rozšiřování a prohlubování stávajících suterénů) byl veden formou odborného dohledu. Výkopy probíhaly pouze v recentních stavebních zásypech. Při odkrytí východní obvodové zdi byla odhalena konstrukce vynášecího pasu původního domu, vystavěného v 17. století do prostoru zasypaného příkopu. Starší historické terény (včetně zásypu příkopu) nebyly stavbou narušeny.

Petr Juřina, ARCHAIA

OSTROVNÍ ULICE ČP. 125/II

V průběhu r. 1998 proběhl na ploše dvora domu a v části průjezdu o celkovém rozměru cca 350 m² záchranný výzkum, vyvolaný stavbou podzemních garáží. Dům představuje jeden z posledních hodnotných objektů původní historické zástavby Nového Města pražského na ploše předlokační osady Opatovice. Nejstarší sídlištní aktivitu zjištěnou výzkumem reprezentovaly nepravidelně situované fragmenty pravoúhlých, obdélných objektů s křivými jamami po obvodu, zahloubených cca 50 - 80 cm do podložních sedimentů (jejich nejvýše dokumentovaná úroveň 193,80 m n. m.). Zemnicovité objekty představovaly pozůstatky původní sídlištní zástavby nejspíše hospodářského charakteru, které doplňovaly objekty mělkých jámovitých zahloubenin, shluky křivých jamek a mělce zahloubených ohnišť. Keramický materiál z kontextu nejstaršího horizontu datuje počátek sídlištní aktivity přibližně do období nejspíše kolem poloviny 12. století (archaicky zduřelé okraje). Zánik objektů spadá do časového horizontu 1. poloviny 13. století, kdy došlo k postupnému zaplnění objektů a následnému nevýraznému nárůstu terénu bez výraznějších stop sídlištní aktivity (zahrady?). Počátkem 14. století nastalo obnovení stabilního osídlení (úroveň přibližně 194 m). Dokladem byly pozůstatky lehčích křivých staveb s mazanicovými stěnami. Zásadní změna v charakteru osídlení proběhla po polovině 14. století, kdy v souvislosti se založením Nového Města, došlo k parcelaci sledovaného území s návaznou výstavbou domů s průčelím do ulice. Dnešní plocha parcely v té době součástí nejméně 4 samostatných parcel s orientací do Ostrovní a Spálené ulice. Podobu zástavby z této doby výzkum plně nezachytil. Fragmentárním dokladem původní zástavby byla pouze část kamenné podezdívky pojené na jíl o celkové délce 6 m, situovaná ve dvoře, rovnoběžně s uliční frontou. K podezdívce přilehala pravoúhlá přístavba v jejímž interiéru bylo dokumentováno otevřené, valouny vyskládané ohniště. Stavba neměla dlouhého trvání a již v průběhu 15. století byla destruována a převrstvena štetovou dlažbou dvora. Zpevnění dvora štetem bylo po zanesení odpadky v průběhu 15. a 16. století několikrát obnovováno. V průběhu 16. století doplnily zadní partie jednotlivých parcel objekty kamenných odpadních jímek kruhového (2) nebo čtvercového (1) tvaru. Zásypy jímek obsahovaly vedle organického a stavebního odpadu, především fragmenty keramické produkce, skla (emaillem zdobené výrobky) a drobných předmětů (diptychové sluneční hodiny) 16. a 17. století. V 17. století proběhlo postupné stavební sjednocení parcel původně samostatných domů s průčelím do Ostrovní ulice, při kterém vznikla rozměrná parcela s domem na půdorysu obráceného „L“. Zázemí domu bylo po sjednocení postupně doplněno objekty rozměrné studny a povrch dvora překryla kvalitní křemencová dlažba (niveleta 195 m), dokumentovaná ve fragmentech na několika místech zkoumané plochy. Mezi nejmladší lidské zásahy do podoby historického nadloží patřily rozměrné jámy vyplněné stavební sutí a přemístěnými terény, které spolu s prvními objekty inženýrských sítí (cihlové kanály) narušily v průběhu 19. a 20. století především plochu v zadní části parcely. Novodobý povrch tvořený betonem na niveletě cca 196 m představoval poslední kontext historického nadloží na lokalitě.

Jaroslav Podliska - Michaela Wallisová, PÚPP

PANSKÁ ČP. 890/II - KOUNICKÝ PALÁC

Dnešní palác se nachází v bloku domů mezi ulicemi Na příkopě a Jindřišská, kde vznikl na místě gotických domů a jejich nezastavěných zahradních pozemků. Palác mezi ulicemi Panská a Nekázanka byl radikálně přestavěn v duchu vrcholného baroka

kolem roku 1720. Záchranný výzkum ve zmíněném areálu proběhl de facto ve dvou samostatných částech, které souvisely se zcela rozdílnými stavebními akcemi v Kounickém paláci, jež se odehrály v letech 1995-1997.

Nejprve v létě r. 1995 začaly práce na vybudování stavební jámy - šachty výtahu do únikové štol kolektoru CENTRUM 1.A. V této stavební fázi bylo hlavním cílem, jenž se dotkl i archeologických terénů, hloubení cca 11,5 m hluboké šachty (půdorys cca 6,5 x 3 m) ve střední části dvora. Další výzkum byl vyvolán v následujících letech 1996-1997, neboť v celém paláci začala rozsáhlá rekonstrukce. Projekt rekonstrukce počítal i s opravou kanalizační sítě v celém prostoru. Tato oprava si vyžádala ve dvoře hloubení příslušných spádových rýh kolem hlavní budovy a obou dvorních křídel. Protože spádový systém významně nezasáhl do hodnotných historických terénů, zaměřili jsme se pouze (dvůr sám byl v minulosti přirozeně několikanásobně parkově upravován s příslušnými terénními vyrovnávacími pracemi) na sledování situace v nejhlubší části kanalizačního systému v západním rohu nádvoří. Zde byla vyhloubena jáma pro tubus spojující jednotlivé spádové trasy kanalizace.

Pod dlažbou střední i západní části nádvoří (kóty cca 196,7 - 196,8 m) následuje mocné převážně písčité souvrství s četnými fragmenty stavebního materiálu, jenž dosahuje až na úroveň podloží (194,1 m). V celém nadloží bezpečně převažují zjevné pozůstatky stavební činnosti v areálu, spojené i s úpravami povrchu nádvoří tak, jak můžeme sledovat ze staré stavební dokumentace. Z charakteru celé nadložní situace ovšem předpokládáme, že úroveň původního podložního okrového jemného písku byla zřejmě již touto velmi aktivní stavební činností snížena.

Zásadním výsledkem této části výzkumu byl nález studny a blíže nepoznaného zahloubeného objektu – jámy, která zasahuje mimo prostor únikové výtahové šachty kolektoru. Studna byla zachována pouze do výšky 0,8 m, tj. na kótu 192,7 m. Základová spára pláště studny je na kótě 191,9 m, přičemž dno je nepatrně konvexní s maximální hloubkou na kótě 191,9 m. Původní hloubku celé studny tak můžeme odhadovat nejméně 2,2 m od povrchu terénu. Vnitřní průměr pravidelného kruhového tělesa studny dosahuje 1,68 m. Obložení je zbudováno z nasucho kladených opukových kamenů a bloků (rozměry až 20 x 30 x 40 cm), jež jsou zhruba pravoúhlé, někdy hrubě osekáné, zvláště u kamenů a bloků menších rozměrů. Plášť studny není ovšem vyzděný do pravidelných řádků, vnitřní líc je hrubě formovaný, na některých místech až zcela nepravidelný.

Výplň studny byla v zachované partii ke dnu kompaktní z šedého hlinitého písku. Tato výplň ovšem neobsahovala zřetelné zbytky, jež by mohly být odpadkového původu. Na druhé straně však na svou zachovanou výšku, jež jsme mohli podrobněji zkoumat, vydala poměrně velké množství keramiky. Získaný materiál tak obsahuje především keramické kuchyňské zboží (v různém stupni kompletnosti), doplněné o několik zlomků kachlů a skleněných nádob.

Oba zkoumané objekty studna i torzo jámy poskytly obdobný soubor především keramických nálezů. Zlomky lze zařadit do časového intervalu od konce 14. až po celé 15. století. Podle nejmladších zástupců, a také z důvodu „kompaktnosti“ a vzájemné shody výplně při dně studny i jámy, usuzujeme, že oba objekty byly jednorázově zasypany na přelomu 15. a 16. století při nějaké stavební činnosti, o kterou zde nebyla jinak nouze. Materiál mohl spíše pocházet z místa již dříve deponovaných „odpadů“, které byly zasaženy stavební aktivitou, než ze „živého“ provozu palácové stavby. Vlastní studnu spíše klademe, vzhledem k okolnostem nálezů, do doby existence původní zástavby, která byla později sjednocena výstavbou paláce.

Petr Starec, MMP

PETRSKÁ ULICE ČP. 1168/II

Záchranný výzkum při rekonstrukci objektu (rozšiřování suterénů a přeložky inženýrských sítí) přinesl i při svém omezeném rozsahu množství důležitých informací. Předně se nepotvrdila předpokládaná existence středověkých terénů v jižní (částečně podsklepené) partii budovy. Byly zachyceny pouze relativně mladé zásypy někdejších sklepních prostor (funkčních snad ještě před přestavbou budovy na přelomu století). Rozhraní šterkopískového podloží a písčitých nadložních vrstev (beze stop lidské činnosti) bylo zachyceno na kótě 185,0 m n. m. Nejzajímavější informace však přinesl liniový výkop v severní (nepodsklepené) části objektu. Vedle novodobého schodiště a četných výkopů pro inženýrské sítě skrýval i několik metrů řezu intaktními středověkými terény, datovanými do průběhu 13. století (ve spodních partiích blíže neurčeného zahloubeného objektu), respektive do přelomu 13. a 14. století (v partiích svrchnějších). Výzkum upozornil na možnou existenci dalších neporušených středověkých terénů ve sledovaném domovním bloku a upřesnil tak i celkový rozsah předlokační osady z 12. a 13. století v okolí kostela sv. Petra.

Petr Juřina, ARCHAIA

SENOVÁŽNÉ NÁMĚSTÍ ČP. 866/II

Při stavebních úpravách České národní banky v r. 1997 byl v průběhu hloubení stavební jámy v zadní části areálu zachycen relikt studny. Zemní práce nebyly archeologicky sledovány a záchranný výzkum mohl být zahájen až po ohlášení nálezů. Studna vyzděná z kamene pojeného hlinou dosahovala původně hloubky cca 6,5 m (zkoumána zachovaná spodní část 2,64 m hluboká; horní část studny byla porušena již dříve při výstavbě suterénů budovy banky; dno studny bylo zjištěno na kótě 188,79 m n. m.). Vzhledem k porušení objektu stavební jámou nelze určit šířku studny. Z výplně se podařilo získat malý soubor keramiky ze 2. poloviny 15. století (3 celé nádoby a 19 zlomků). Absence informací o pozdně středověké zástavbě parcely vylučuje možnost určení prostorového kontextu zkoumané studny. Zřejmě byla součástí hospodářského zázemí v zadní části parcely (situována ve dvoře?).

Pavel Vařeka, ARCHAIA

SENOVÁŽNÉ NÁMĚSTÍ ČP. 992/II

Záchranný výzkum prokázal pod podlahami sklepů domu existenci intaktních situací pozdního středověku a raného novověku. Nejstarší nálezy pocházely z vrstvy uhlé hnědé hlíny s větším množstvím uhlíků, která nasedala na vrstvu světle hnědého písčitého jílu. Nálezy byly na základě rozboru keramických zlomků a fragmentů skla datovány do 2. poloviny 14. století. Souvisejí s největší pravděpodobností s obdobím krátce po založení Nového Města pražského. Vzhledem k přítomnosti většího množství uhlíků ve vrstvě je možné spojit zánikový horizont této fáze osídlení s požárem.

Pod podlahou sklepa u jihozápadní zdi domu byly odkryty podstatně mladší archeologické situace: opuková zeď stavěná na maltu (post quem 1. třetina 17. století) a starší zeď spolu s kamenou destrukcí (ante quem 2. polovina 16. století). Opuková zeď souvisela přímo s jednou ze starších stavebních fází domu. Výkop pro ni bezprostředně narušil antropogenní vrstvy (2. polovina 16. - 1. třetina 17. století) obsahující větší množství raně novověké keramiky (žlutě a zeleně glazovaná, majolika, světlá červeně malovaná) a zvířecích kostí.

Daniela Marešová, ARCHAIA

ŠTĚPÁNSKÁ ULICE ČP. 611/II

Záchranný výzkum na ploše dvora za domem navázal na zjišťovací výzkum a byl vyvolán výstavbou podzemních garáží na dvoře objektu, který procházel rozsáhlou rekonstrukcí. Výzkumem byl zachycen kompletně vyvinutý půdní typ v niveletě 210,5 - 210,7 m n.m., do něhož byly zahloubeny objekty dokládající intenzivní raně a vrcholně středověkou sídelní aktivitu (vyhřívací pece, jámy, část lineárního zahloubeného žlabu hypoteticky považovaného za část jedné ze stěn nadzemní pravoúhlé konstrukce) 11. - 13. století. Osídlení lze klást do souvislosti s intenzivními doklady osídlení 11. - 13. století v prostoru severně od rotundy sv. Longina, které jsou spojovány s předlokační osadou Rybník, zmiňovanou již k r. 993 písemnými prameny. Celou situaci překrývala mocná vrstva planýrky s četnými doklady hmotné kultury průběhu 12. - 13. století, která značně narušila svrchní partie zahloubených objektů.

Jan Jeřáb - Vojtěch Kašpar - Karel Svoboda, ARCHAIA

ŠTĚPÁNSKÁ ULICE ČP. 795/II

Dvůr domu byl v dubnu r. 1998 vybagrován pro výstavbu technického zázemí. Krátce předtím zde proběhl záchranný výzkum, který pro administrativní chybu (investorovi bylo vydáno stavební povolení bez povinnosti realizace záchranného výzkumu) se mohl uskutečnit pouze ve velmi krátkém čase a omezil se proto na převážně většinu plochy pouze na dokumentaci a vzorkování vybagrovaných rýh. Výsledky výzkumu lze shrnout do několika bodů. Na lokalitě nebyly zjištěny žádné nálezy svědčící o existenci předlokačního osídlení. Nejstarší osídlení je rámcově datováno keramikou 2. poloviny 14. století. Ve střední části dvora bylo dokumentováno souvrství štětování, dokládající komunikační prostor mezi původním domem stojícím při uliční čáře a zadní částí parcely, kde byly zachyceny zahloubené objekty (převážně tzv. sídlištní jámy). Mezi nimi je nejzajímavější objekt, jehož půdorys lze na základě informací z řezů interpretovat jako téměř pravoúhlý se známou stranou o délce téměř 5 m. Objekt byl zahlouben přibližně 1 m do terénu, nalezené zbytky kamenů naznačují, že podél vykopaných stěn pravděpodobně existovala na sucho stavěná kamenná plenta. Podrobnější rekonstrukce není bohužel možná.

Michal Tryml, PÚPP

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 815/II

Kompletní výzkum parcely řadového domu v horní části Václavského náměstí probíhal v r. 1998. Stejně jako u zde uváděného domu čp. 1282/II jde o významově odlehlý blok někdejšího Koňského trhu. Také identifikace jednotlivých domů je někdy obtížná. Známa Tomkova rekonstrukce nejstaršího místopisu prvotní lokace z poloviny 14. století uvádí v podstatě shodný počet objektů v tomto bloku jako je dnešní číslování objektů. Nejstarší zpráva o domu na tomto místě je z přelomu 3. a 4. čtvrtiny 14. století. Významně však do života objektu zasáhlo obléhání Prahy Švédy v r. 1648. Velká většina staveb v okolí novoměstských hradeb utrpěla vážné škody, objekt čp. 815 byl proměněn ve spáleniště.

Výzkumu byla podrobena celá nepodsklepená dvorní část parcely, kde vznikla poté podzemní garáž budoucího obchodně-administrativního centra. Pozornost byla rovněž

věnována suterénům hlavní budovy do náměstí, kde byly odkryty původní barokní dlažby sklepů. Dvorní část v nadložní partii pokrývala různě mocné souvrství vyrovnávacích zásypů stavebního odpadu převážně na písčité bázi. Stejně jako u sousední parcely domu čp. 1282 byl prudký sklon původního terénu v těchto místech přílehlého okolí k Václavskému náměstí řešen velkými terénními úpravami.

V nejstarší části nadloží byly zjištěny odpadní jámy vyzděné z nasucho kladených hrubě otesaných opukových kamenů stejně, jako i prosté odpadní jámy rozmanitého tvaru i hloubky. Jednotlivé objekty poskytly bohaté soubory nálezů hmotné kultury středověké novoměstské domácnosti doplněné o výsledky příslušných přírodovědných expertiz. Nálezové soubory jsou většinou uzavřeny právě zkázou domu na sklonku třicetileté války.

Petr Starec, MMP

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 823/II

Záchranný a z menší části předstihový výzkum v domě v r. 1997 navázal na zjišťovací výzkum provedený na téže lokalitě v r. 1995. Výzkum měl za úkol v předstihu prozkoumat nepodsklepenou plochu nejbližší sklepům v uličním traktu, které stavebně historický průzkum považuje za středověké. Plochu určenou k předstihovému výzkumu totiž nebylo možno zkoumat zjišťovacím výzkumem v r. 1995. Na zbytku plochy stavební jámy probíhal od ledna 1997, kdy byla provedena předstihová část výzkumu, do konce výkopových prací stavby v létě 1997 záchranný výzkum formou dohledu. Výzkum v r. 1997 zachytil, podobně jako výzkum v r. 1995, keramické nálezy 14. – 15. století, a to výhradně druhotně uložené v mladších zásypech nasedajících na šterkopískové podloží (196,2 m n.m.).

Michal Bureš, ARCHAIA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ ČP. 1282/II

V letech 1997-1999 proběhl výzkum v domě, jenž je součástí řadové zástavby někdejšího Koňského trhu. Místopisné pátrání po jeho počátcích je do 2. poloviny 17. století nejisté, ale víme, že prvotní lokace z poloviny 14. století ukazovala shodný počet objektů v tomto bloku náměstí, shodný s novodobým číslováním. V letech 1375-86 je zdejší dům připomínán jako majetek jistého Ješka Doška. Významnou událostí ovlivňující dějiny objektu je pak známé zhoubné obležení Prahy Švédy roku 1648, kdy byl objekt, shodně jako další sousední domy, vypálen a pobořen. Až do 30. let 19. století nebyla na tomto pozemku vyvíjena významnější stavební činnost.

Místem výzkumu se staly, vzhledem ke stavebnímu záměru, všechny prostory objektu: nepodsklepené i podsklepené (realizace nových podlah a vzduchotechniky ve sklepech) části, dvorní trakt a přílehlá zahrádka. Výzkum ve sklepech využil chystané kopané statické sondy: v předních suterénech do Václavského náměstí zdokumentoval mj. zachované valounové dlažby sklepů třípatrové novostavby z roku 1835. V rámci souběžné stavebně historické dokumentace nebyly zjištěny pozůstatky původní gotické výstavby. Existující studna v zadní budově byla naposledy čištěna za 2. světové války. Dalším dočištěním až na původní dno však nebyly získány významnější nálezy. Za připomínku stojí v zásypu nalezené fragmenty dřevěného vodovodu.

V obou nepodsklepených místnostech bočního dvorního křídla bylo zdokumentováno historické nadloží včetně dokumentace kompletního základového zdiva. Nejstarší nadložní vrstvy obsahují nálezy datované do 14. století a reprezentují hmotnou

kulturu ze života prvních gotických domů v tomto prostoru. Ovšem tyto nálezy jsou součástí již vyrovnávacích vrstev terénu při další stavební činnosti. Obdobně v zadní části dvorního traktu – vnitroblokové zahrádce – byly zachyceny rozsáhlé vyrovnávací písčité navážky, které řešily jinak prudký sklon terénu k SZ. Tyto úpravy pocházejí nejdříve z 16. století.

Závěrečná etapa výzkumu proběhla s přestávkami postupně v posledních dvou letech až do léta r. 1999 na dvorku mezi přední a zadní budovou. Bylo zachyceno několik úrovní dlažeb, přičemž nejstarší – ležící na písčitém podloží – pochází z nejstarší zástavby gotické parcely - tj. z přelomu 3. a 4. čtvrtiny 14. století. Dále byly zachyceny odpadní jámy různých tvarů, zahluobené do postupně zvyšovaného terénu s velkým obsahem zlomků keramických a skleněných nádob, zvířecích kostí apod. Významným nálezem je původní středověká studna s obložením z opukových kamenů. Studna byla od povrchu založení hluboká 3 m a končí ve zvětralém skalním podloží, po kterém původně stékaly podzemní vody. Studna poskytla bohatý soubor archeologických nálezů i vzorky sedimentu a při dalším zpracování jí bude věnována zvláštní pozornost.

Petr Starec, MMP

VLADISLAVOVA ČP. 1390/II A 76/II

V r. 1997 započal rozsáhlý výzkum v prostoru židovského hřbitova ve Vladislavově ulici, související s rekonstrukcí objektů České pojišťovny. Tento židovský středověký hřbitov fungoval podle písemných pramenů mezi léty 1254-1478. Během první etapy výzkumu bylo pod podlahou polosuterénu následně demolovaného domu čp. 1390/II objeveno 88 hrobů, ze kterých se zachovala spodní část hrobové jámy s rakví. Mrtví byli uloženi na zádech v natažené poloze s rukami podél těla (někdy složeny pod pánev) s hlavou na západ či mírně posunutou směrem k jihu. Někteří jedinci měli na očích a v ústech břídlíkové destičky nebo valouny uložené u chodidel. Prosté dřevěné rakve s těly se nacházely v hlubokých jamách, které se vzájemně respektovaly kromě dvou případů, nikdy však nedošlo k narušení samotných ostatků. Ojedinelý je nález dvou kruhových přezek, neboť dle židovského pohřebního ritu nebyla povolena hrobová výbava. Největším překvapením bylo objevení hromadného hrobu s částmi těl několika jedinců. Některé kosti byly zcela nebo částečně spáleny. Ostatky byly uloženy v dřevěné rakvi (60 x 100 cm) a ve srovnání s ostatními hroby poměrně mělce zakopány. Zatím nebyla zjištěna jakákoliv analogie ve světě, a to ani po spolupráci s odborníky na židovskou kulturu. Jakékoliv závěry bude možné provést až po ukončení celého výzkumu v r. 1999, neboť z plochy (cca 200 m²) byla prozkoumána asi 1/6. Tehdy bude možné provést srovnání s podobnými lokalitami ve Velké Británii, Francii a Španělsku a jiných zemích, kde zatím proběhly archeologické výzkumy jen v několika málo případech. Hřbitovní horizont byl překryt osídlením z konce 15., z 16. a 17. století, z nichž se zachovalo několik spodních částí jámek a zdí. V r. 1998 proběhl zjišťovací výzkum v suterénu a na dvoře sousedního čp. 76/II. Hřbitovní horizont byl v suterénu čp. 76/II zničen během stavby objektu na počátku 20. století, ale na celé ploše dvora lze očekávat jeho zachování a to včetně původního povrchu hřbitova. Výzkum by měl pokračovat v roce 1999 na obou parcelách. Dna sond dosahovaly na úroveň cca 193 m, povrch fluvialního sedimentu (okrové písčité hlíny) byl zjištěn na kótě 194,65 m a povrch šterkopískové terasy v úrovni 194,27 m.n.m.

Michaela Wallisová, PÚPP

V CELNICI ČP. 1031/II

Zjišťovací výzkum v suterénech a na dvoře domu byl realizován celkem dvanácti sondami. Sondy 1 – 6 byly umístěny v suterénech a sondy 7 – 12 na dvoře. Sondy odhalily zejména vyrovnávací suťové vrstvy související s demolicí dvorních křídel Sweerts-Sporckova paláce a následnou výstavbou celnice po r. 1844. Sonda 5 v suterénech (190,0 m n.m.) zachytila část středověkého objektu datovaného keramikou do 15. století. Sondami na dvoře se podařilo zachytit i zdivo náležející bezpochyby zaniklým palácovým křídly.

Michal Bureš, Archaia

V JIRCHÁŘÍCH, PŠTROSSOVA, OPATOVICKÁ, OSTROVNÍ, KŘEMENCOVA

V r. 1997 pokračoval dohled při realizaci převodu na STL plynovod na Novém Městě. Na území mezi ulicemi Národní, Spálenou, Myslíkovou a Vltavou byly ve výkopech místy zachyceny zbytky terénů. Pro plynovod byla hloubena rýha o konstantní hloubce 1,20 m, tuto rýhu nebylo možné prohloubit, některé sondy byly proto provedeny pouze geologickou tyčí. Mezi nejzajímavější zjištění patří nález zbytku štěrkopískové terasy (193,19 m.n.m.) v ul. V Jirchářích, což potvrzuje názor, že zaniklý kostel sv. Petra Na Struze stál na vyvýšeném místě. V této ulici byly dále nalezeny tři vyhřívací železářské pece ze 13. století. Z výkopu u kostela sv. Vojtěcha pocházejí dva bronzové oválné medailónky (svátostky), nalezené ve hřbitovním horizontu z 18. století. Souvrství v Opatovické ul. nebylo možné z časových důvodů vyvzorkovat, vzhledem k absenci malty a cihel můžeme uvažovat o středověkém stáří.

Michaela Wallisová, PÚPP

ŽITNÁ ČP. 1319/II

Kompletní výzkum nepodsklepených částí parcely byl vyvolán plánovanou výstavbou nového objektu s podzemními garážemi. Výzkumem, který proběhl v několika etapách v r. 1997 a 1998, byly na lokalitě rozlišeny tři základní sídlištní horizonty. Na podloží, které původně klesalo směrem k západu a severu (z 215,5 na 214,6 m) nasedal na celé nezničené ploše souvislý horizont tzv. předlokačního osídlení, datovaný keramikou 12. - 13. století. Byl tvořen nevysokým souvrstvím proloženým množstvím typických sídlištních objektů, mělkých jam, ohnišť, pícek a kulových jamek. Nevýraznějším odkrytým objektem byla přibližně 1 m zahloubená pravoúhlá polozemnice, jejíž téměř kolmé stěny byly obezděny kamennou plentou vystavěnou z drobných, pečlivě naskládaných kamenů. Zahloubený prostor měl vnitřní rozměry 500 x 450 cm a byl od západu přístupný čtyřmi schody vstupní šíje, která již částečně ležela mimo vlastní půdorys stavby. V rámci předlokačního horizontu náležel tento objekt k jeho nejmladší fázi. Odkrytou část sídliště lze bezpochyby spojit s osídlením, jehož krystalizačním jádrem byla nedaleká rotunda sv. Štěpána (nyní sv. Longina).

Následný horizont byl tvořen 20 - 40 cm mocnou vrstvou drobné šedohnědé hlíny, několika mělkými jamami a zídkami z nasucho kladených kamenů. Obsahoval nečetné fragmenty keramiky 17. - 18. století. Vznik tohoto horizontu lze spojit s zahradami, o jejichž existenci na lokalitě víme z ikonografických pramenů. Nejmladší horizont je v nálezech prezentován zemními zásahy souvisejícími s výstavbou obytného domu v r. 1840 a zdivem staršího objektu, který lze ztotožnit s objektem zřetelným na Juttnerově plánu z r. 1816.

Absolutní absence nálezů 14. století bezpečně dokládá, že parcela nebyla po založení Nového Města zastavěna. Podobná zjištění učiněná při výzkumech v blízkém okolí (např. v Krakovské ul.) vedou k závěru, že bude nutné přehodnotit dosavadní názory, které předpokládaly vznik zdejší souvislé zástavby v druhé etapě výstavby po roce 1380.

Michal Tryml, PÚPP

PRAHA 2 - NOVÉ MĚSTO

KATEŘINSKÁ ULICE ČP. 266/II

Krátkodobý výzkum provedený r. 1998 na parcelách č. 466/II a 1684/II před výstavbou polyfunkčního objektu potvrdil, že niveleta dnešního terénu je výsledkem několikanásobného zarovnavání a snížení (sokolské cvičiště, staveniště metra), při nichž byly předpokládané starší terénní situace zcela zničeny. Bagrované sondy neprokázaly ani existenci zahloubených objektů.

Michal Tryml, PÚPP

MALÁ ŠTĚPÁNSKÁ ČP. 1399/II

Na zjišťovací výzkum provedený v r. 1993 navázal v následujícím roce záchranný výzkum na celé ploše obdélného dvora s delší osou Z - V a v místě nepodsklepených přízemních objektů na dvoře. Výzkum byl proveden systémem podélně vedených bagrovaných řezů, které pokryly beze zbytku celou plochu určenou k likvidaci při výstavbě podzemních garáží nově budovaného obchodního centra. Řezy byla zachycena postupně od východu (niveleta 211,8 m.n.m.) k západu (niveleta 210,0 m), směrem ke Karlovu náměstí klesající štěrkopísková terasa, na níž nasedalo cca 3 - 5 m mocné novověké až recentní souvrství. Toto souvrství překrývalo 19 kruhových, oválných a nepravidelných těžebních jam na písek, které byly druhotně využity jako jámy odpadní. Z jejich výplní, zahloubených 1 - 5 m do geologického podloží, se podařilo získat mimořádně kvalitní soubor keramiky (cca 60 celých nádob) a skla (13 rekonstruovatelných skleněných pohárů a číší) z průběhu 14. - 16. století. Výzkum nedoložil, ani v podobě druhotně uložených archeologických nálezů, žádné pozůstatky staršího osídlení. Plocha výzkumu zůstala po celý středověk a novověk nezastavěna a teprve v průběhu 19. století byl postaven dům čp. 1399/II orientovaný do ulice Malá Štěpánská a okolo dvora povstala parazitní přízemní zástavba koníren.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

NA RYBNÍČKU ČP. 536/II

Zjišťovací výzkum před plánovanou výstavbou nového obchodního centra zachytil postupně se svažující geologické podloží štěrkopískové terasy na hraně terasy Vinohradské a terasy Karlova náměstí. To bylo na východní části zkoumané plochy zachyceno v niveletě 218,0 m.n.m., ve střední části plochy v úrovni 214,8 m.n.m. a v západní části nebylo zachyceno. Nejstarším zjištěným horizontem jsou kostrové hroby (prozkoumány byly tři), datovatelné nejspíše do průběhu 15. - 17. století. Výzkum nezachytil žádné starší předlokační nálezy související s písemnými prameny doloženou osadou Rybník (k r. 993), ani nejstarší horizont pohřbů okolo kostela sv. Štěpánem. V průběhu 2. poloviny 14. století byla tato plocha těžce postižena stavební aktivitou spojenou se stavbou gotického chrámu a dvora v jeho okolí. Téměř polovina

plochy pak byla narušena stavebními zásahy realizovanými v souvislosti s výstavbou školy a špitálu v průběhu 17. století (navážky, stavební jámy, jímky apod.). Na tuto fázi výzkumu naváže záchranný předstihový výzkum.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

NA RYBNÍČKU A V TŮNÍCH ČP. 526/II, 1331/II, 1358/II, 1381/II A1640/II

Na zjišťovací výzkum provedený v březnu r. 1998 navázal v červenci plošný záchranný výzkum na rozsáhlé ploše šesti, v předních partiích převážně podsklepených parcel. Kromě nepočetných recentních a subrecentních zásahů a novověkých objektů ležel na geologickém podloží téměř celé zkoumané plochy tmavě šedočerný humusovitý zahradní horizont bývalé farní zahrady s promíšeným keramickým materiálem 15. - 19. století. Tato vrstva překrývala početné raně středověké a vrcholně středověké objekty. Proměnlivé geologické podloží bylo zachyceno na celé zkoumané ploše a svažovalo se od východu (niveleta 219,3 m n.m.) směrem k západu a především k severu (niveleta 217,4 m.). Na mírném návrší v blízkosti rotundy sv. Longina (na nejzápadnější parcele čp. 1329II) se podařilo zachytit několik těžce poškozených kostrových hrobů, které byly na severu a východě vymezeny mělkým žlabem, z něhož pochází datovací materiál průběhu 11. a 12. století. Žlab respektoval přírodní strouhu vyplněnou hlinitopísčitymi vrstvami a jílovitými náplavovými vrstvičkami, jejichž uložení dokládá mocnost a vydatnost vodního toku. Vodoteč směřovala od nároží dnešních ulic V Tůních a Na Rybníčku směrem severozápadním, kde se uprostřed zkoumané plochy rozlévala do nevelké (12 x 5 m) přírodní tůně, z níž vedlo k severovýchodu uměle, do šterkovité podložní drtě zahloubené přímé koryto odvodňovací strouhy. Do 2. poloviny 13. století je možno datovat nálezy z nejmladších úrovní zásypu a ze zásypu jímky na jímání vody zahloubené do sedimentů tůně. V tomtéž období ztrácí na významu i celé vodní dílo a je zavezeno. V nejbližším okolí této vodní nádrže se nacházely četné doklady výrobních aktivit (pece) různého stáří od 11. do 13. století. K r. 993 je v písemných pramenech zmíněna předlokační osada Rybník (Na Rybníčku), jejíž pozdějším centrem a součástí byla rotunda sv. Longina. Právě v prostoru na sever od této sakrální stavby máme možnost sledovat koncentraci raně středověkých nálezů (Žitná ulice, křižovatka Žitné a Štěpánské, Štěpánská apod.) a sem je možno s největší pravděpodobností klást tuto osadu. Ve 2. polovině 14. století byla plocha pojata do obvodu Nového Města pražského a stala se součástí rozsáhlého, zdí opevněného areálu dvora u nově založené sakrální stavby sv. Štěpána, která se stala hlavním farním chrámem dolní části Nového Města.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

NA VÝTONI ČP. 2035/II

Při realizaci výtahové šachty ve dvoře domu v r. 1998 byly výkopem narušeny reliktů předasanační kamenné zástavby nedatovatelného stáří (úroveň 193,28 m n. m.), spolu s fragmentární částí objektu, zahloubeného do podložních šterků. Z hlinité výplně objektu byl získán nepočetný soubor keramických zlomků 14. - 15. století. Svrchní úroveň podložních šterkopísků se nalézala na kótě 192,9 m, břidličný geologický podklad byl zastižen ve výšce 192,3 m.

Jaroslav Podliska, PÚPP

ŠTĚPÁNSKÁ ČP. 539/II

V prosinci r. 1998 a v dubnu r. 1999 proběhl v rámci přestavby budovy plošný záchranný výzkum vyvolaný záměrem investora vybudovat v dané lokalitě dva nové podzemní prostory. Nejstarší horizont v zadní části dvora představovalo torzo objektu s výplní se stopami ohně, datovatelné do poloviny 12. století, které bylo zahloubeno do šterkopískového podloží (zachovaná báze objektu ležela v intervalu 200,2 - 188,2 m n.m.). Celá situace byla překryta mohutnou novověkou vyrovnávací úrovní.

V přední části dvora pak byla zachycena pískovna nepravidelného tvaru o průměru cca 6m (dno pískovny se nacházelo pod spodní hranicí stavebního zásahu, proto nebylo v ploše odkryto). Pískovna je předběžně datována do období výstavby kostela sv.Štěpána. Ve stejném prostoru jako pískovna se nacházela i jímka z poloviny 15. století. Starší situace v přední části parcely nebyly zachyceny.

Martin Omelka, PÚPP

VYŠEHRADSKÁ ULICE ČP. 1446/II

Při stavebních úpravách domu v r. 1997, došlo v suterénu k odhalení fragmentu nehluboké jámy (úroveň povrchu 206,7 m), zaplněné lidskými kosterními ostatky s několika raně novověkými keramickými zlomky. Ostatky se nacházely v neanatomickém, sekundárním uložení s převahou dlouhých a lebečních kostí. Jelikož současný dům z 19. století byl postaven na území bývalého areálu Emauzského benediktinského kláštera, jedná se nejspíše o deponii ostatků ze zrušených hrobů. Povrch písčitého podloží se nalézal na niveletě 206,5 m.

Jaroslav Podliska, PÚPP

PRAHA 2 - VYŠEHRAD

Ve sledovaném období byly prováděny výzkumy a dohledy pouze akcí vyvolaných stavebními aktivitami.

U stavební kolny v jižní části kapitulního dvorce (Štulcova čp. 16) bylo dokumentováno vnitřní a vnější zdivo stavební kolny obvodové hradby a vyjmuty stavební články, které byly v druhotném uložení v nároží stavby. Šlo o hranolové kvádry různého formátu, zjištěn jemně opracovaný zlomek z červeného krystalického pískovce o rozměrech 33 x 30 a výšce 18 cm, který je tvořen oboustranně reliéfními kruhovými obloučky, symetricky provedenými. Jedná se snad o abakus. Článek pochází patrně ze stavby kapitulního chrámu sv. Petra a Pavla, rámcově možno zařadit do 11. – 12. století. Situace znejasněna starými trasami kanalizace, výkopem pro vedení elektřiny a dalšími inženýrskými sítěmi. Rostlý terén se objevuje v hloubce cca 70 – 80 cm od povrchu dnešního terénu a je tvořen hnědým až okrovým hlinitým materiálem. V povrchové vyrovnávací vrstvě 20 - 30 cm pod povrchem dvora byl zjištěn stavební článek z červeného krystalického pískovce o rozměrech 88 x 52 x 23 cm. Svým charakterem ho možno zařadit snad do konce 13. – 14. století, do prvé gotické etapy kapitulního kostela. Má charakter hruškovité přípory.

Sledována byla trasa výkopu pro TELECOM ulicí Na Pankráci, který dále prořal ulici Lumírovu, prošel Tábořskou branou, ulicí V pevnosti, kolem brány Špička, souboru staveb Jedličkova ústavu a domu Popelky Biliánové. Výkopové práce v celém rozsahu trasy dosahovaly v průměru hloubky cca 60 – 90 cm, pouze ve výkopu, kde byly starší sítě v prostupu vozovky, výkop dosáhl hloubky 90 – 110 cm. Po dobu celého výkopu nebyla zjištěna souvislá stratigrafická situace středověká nebo

novověká, vždy se jednalo o násypové a navážkové vrstvy novodobého charakteru, které nepřinesly žádné starší nálezy. Během výkopových prací nebyly poškozeny žádné archeologické terény.

Pod archeologickým dohledem proběhlo odvodnění centrálního kurtu na Vyšehradě. Výkopové práce byly vedeny v ose bastionu XXXV, přibližně ve směru SZ - JZ. Výkop dosáhl hloubky 60 – 70 cm, a v místech plastové jímky hloubky 130 cm. Práce v plném rozsahu zachytily navážkové vrstvy novodobého charakteru, které byly vytvořeny v 18. a 19. století, při postupném zásypu barokního příkopu, který zčásti suploval i polohu románského a gotického příkopu v těchto místech, i když dosáhl podstatně větší hloubky. Při výkopu nebyly poškozeny žádné archeologické objekty ani středověká stratigrafie.

Archeologický dohled dále sledoval opravu obvodové hradební zdi u kanovnických rezidencí na jižní straně (čp. 81/6, 82/8) a snižování terénu o cca 60 – 70 cm v zahradě na severní straně u kanovnické rezidence čp. 14 v Soběslavově ulici. Po odkrytí omítek obvodové zdi bylo zjištěno, že dvě třetiny výšky stávajícího zdiva tvoří opukové zdivo nepravidelné vazby, místy kladené na jílovitou hlínu, místy spárované vápennou omítkou. Zdivo je lomového charakteru s drobnými lomovými šíbrý. Zvětrání opukové hmoty je staršího data. Ve východní části sejmutých omítek byl zjištěn vstupní prostor do parcely ohraničený na východní straně cihelným půlobloukem, zatímco na straně západní je tvořen dvěma kamennými obloukovitě seřiznutými stavebními články. Podklad oblouku na pravé straně je cihelně podložen, levá strana je celá rozpadlá. Zadní stěnu zadržky oblouku tvoří cihelné zdivo vyššího formátu s vyhlazeným spárováním. S velkou pravděpodobností se jedná o torzo tzv. Podolské branky, která je v těchto místech doložena v 15. – 16. století, na základě studia městských knih Vyšehradu. Horní třetina zdiva je cihelná a je kryta taškami – bobrovkami. Po dohodě s památkovými orgány byla partie branky zachována odkrytá a stavebně zabezpečena. Výkopu pro základy hospodářských budov na zahradě byly spojeny se snižováním terénu. Po dohodě s památkovými orgány a Kapitulou byl terén snížen cca o 70 cm na úroveň 231,28 m. Snižovaný terén je na zahradě tvořen zahradním černým mastným humusem, bez archeologických nálezů. Byl vytvořen dlouhodobým užíváním parcely jako zahrady. Je doložitelná již v raně barokním období v těchto místech.

Pod dohledem proběhl výkop další části letního vodovodu a renovace závlahového systému v oblasti Jedličkova ústavu, Leopoldovy brány a kostela sv. Jana Stětí. Výkopové práce byly prováděny do hloubky 30 – 40 cm a neporušily v žádném případě archeologickou situaci. Vždy se jednalo o navážkové recentní vrstvy, které vznikly při zahradnických úpravách ve 20. století a při stavebních úpravách místodržícího Karla Chotka v letech 1840 – 1841.

Výkopu v prostoru na východ od rotundy sv. Martina do hloubky cca 30 – 40 cm pro uložení závlahového systému rovněž narušil žádné archeologické objekty.

Snižování terénu kapitulní zahrady u rezidence Soběslavova ul. čp. 16 o 70 cm potvrdilo předpoklad, že historické terény začínají až 80 – 90 cm pod povrchem zahrady. Při průzkumu a stavebním dohledu byly objeveny dva objekty: První tvoří zdivo orientované v ose Z – V v blízkosti severní ohradní zdi. Zdivo široké 60 - 70 cm je nepravidelně skládáno z drobné lomové opuky a je spojované bělavou maltou a místy okrovou maltovinou se stopami požáru. Bylo uloženo do starší sídlištní vrstvy. Dochovaná výška byla 65 cm a patrně tvořila základové zdivo ohradní zdi u kanovnické zahrady. Zdivo zaniklo v době provádění stavebních úprav proboštem Mikulášem Karlachem (1831 – 1911). Druhý objekt, kamenná studna, byl zjištěn ve východní části parcely u obvodové hradby. Její povrchový věnec zdiva, tvořený

kameny a cihlami, dosahuje šířky cca 5,10 m. Je kruhového průřezu, horní část je překryta a uzavřena cementovými římsovkami. Druhá polovina studny zasahuje na vedlejší parcelu domu čp. 81/6. Studna je funkční, hloubka cca 15 m, sloupec vody dosahuje 130 – 170 cm. Kamenná vyzdívka je v dobrém stavu. K dalšímu výzkumu studny nebylo zatím přikročeno. Při snižování humusovitého terénu na parcele kanovnické zahrady nebyly porušeny archeologické objekty ani terény.

Při výkopu pro doplnění závlahového systému na jižní straně ohradní zdi kanovnických zahrad, hlubokém 30 – 40 cm, nebylo zachyceno ani podloží ani archeologické vrstvy nebo objekty, jen zahradní hunus z parkové úpravy 30. - 40. let. Negativní byl i dohled při výkopu a terénních pracech parkové úpravy v rekreační zóně „Slepičárna“. Při zemních úpravách na parcele č. 102 a při úpravě přístupové cesty k deponii a úpravách vlastní deponie kompostu, které dosáhly maximální hloubky 40 cm, nebyly narušeny žádné archeologické objekty.

Bořivoj Nechvátal, ArÚ

PRAHA 3 - ŽIŽKOV

LUCEMBURSKÁ ULICE ČP. 7

V rámci generální rekonstrukce budovy bývalé tiskárny v r. 1998 bylo realizováno nevelké prohloubení suterénní dvorní plochy (povrch chodníku 265,31 m n.m.) pro potřeby novostavby garáží. Po snížení podlahových úprav (262,35 m) recentní přístavby byla v zjišťovacích sondách dokumentována podoba historického nadloží tvořená výhradně novověkými (19. - 20. století) navážkami stavebního a zahradního charakteru s torzem základové partie opukové zídky (koruna 262,07 m) z původní novověké zástavby dvora. Geologické podloží nebylo zastiženo.

Jaroslav Podliska, PÚPP

PRAHA 4 - NUSLE

MICHELSKÁ ULICE ČP. ? - MICHELSKÝ DVŮR

Záchranný výzkum byl vyvolán rekonstrukcí bývalého univerzitního dvora. Vzhledem k rozsahu terénních zásahů (většinou úzké základové pasy) byly archeologické situace dokumentovány a vzorkovány v průběhu zemních prací. Geologické podloží tvořené písky bylo zjištěno pouze v šachtě pro kanalizaci před západním průčelím dvora v úrovni 202,9 m. Na dvoře objektu dosahovala dna výkopů kótu 205,5 - 206,0 m. Na ploše dvora bylo zjištěno intenzivní osídlení ze 13. století (souvrství o mocnosti 0,5 m). Osídlení z pozdního středověku nebylo s výjimkou jediné vrstvy doloženo (nálezy keramiky se řadí do 15. století). Vrchní část historického nadloží tvoří novověké situace.

David Polcar - Pavel Vařeka, ARCHAIA

PRAHA 5 - SMÍCHOV

ŠTEFÁNIKOVA ULICE ČP. 248

Záchranný výzkum formou odborného dohledu při hloubení rozsáhlé stavební jámy na parcelách po zbořených domech částečně zachytil průběh vltavské šterkopískové terasy v rozmezí nivelet 189,5 - 189,9 m n.m.. V západní části plochy byly torzálně zachyceny (cca 60 cm mocné) světle žlutavé, jílovité náplavové vrstvy bez jakéhokoli

datovacího materiálu. Průběžně sledované strojové těžení 6 - 7 m mocného historického nadloží, tvořeného novověkými a recentními navážkovými souvrstvími, nezachytilo žádné středověké situace a nepodařilo se z nich získat žádné movité, druhotně uložené, archeologické nálezy, které by mohly potvrdit existenci středověkého osídlení v tomto prostoru, předpokládaného v blízkosti románského kostela.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

PRAHA 10 - ZÁBĚHLICE

KE SPOŘILOVU PPČ 2847/17 A 19

Záchranný výzkum probíhal v letních měsících r. 1998 formou odborného dohledu při stavbě nového tenisového areálu, haly a bazénu v areálu ČFAC v Záběhlících na volné nezastavěné ploše v bezprostřední blízkosti východního okraje záběhlického rybníka v údolní nivě Botiče. Stavební rýhy, které byly sledovány z archeologického i geologického hlediska, protnul pod proměnlivě mocnými novověkými a recentními navážkami potoční sedimenty dvojí geneze. V jižní části zkoumané plochy byly v niveletách od 220,4 do 221,4 m n.m. zachyceny štěrkovité a písčité naplaveniny Botiče vzniklé v mladším pleistocénu při agradaci údolního dna vyhloubeného potokem. V severní části plochy byly v rozsáhlé a hluboké stavební jámě vzdálené cca 125 m jižně od dnešního toku Botiče zachyceny mocné (spodní báze 214,6 - 218,0 m.n.m. a svrchní báze 218,0 - 219,6 m.n.m.), mladší holocénní souvrství sedimentů, která se vytvořila postupným ukládáním jemného materiálu a organických látek v přírozené či umělé přírodní nádrži. Sedimenty byly překryty novověkými až recentními navážkami v niveletách od 219,6 do 221,8 m.n.m.. Kromě těchto vrstev nebyly zachyceny žádné starší doklady sídelní aktivity a nedošlo k narušení žádných archeologických situací.

Vojtěch Kašpar, ARCHAIA

ZÁBĚHLICKÁ, K PRÁDELNĚ PPČ. 56, 57, 58/1 - 4 A 59

Zjišťovací výzkum proběhl na nezastavěné ploše v samém centru starých Záběhlíc v nevelké vzdálenosti od románského kostela a byl vyvolán zamýšlenou stavbou nových obytných domů. Výzkum zachytil postupně k jihu se svažující úroveň geologického podloží tvořeného spraší v niveletách od 217,7 do 217,0 m n.m., na němž se nacházel plně vyvinutý půdní typ o mocnosti 50 - 80 cm. Na půdním typu ležela 100 - 120 cm mocná hlinitá vrstva svahovin, v jejíž rámci byly zachyceny četné doklady osídlení z mladší a počátku pozdní doby bronzové (knovízská a štítarská kultura). Vedle zahloubených objektů – jam byly též zachyceny vrstvy mazanicových destrukcí indikujících destrukce nadzemních dřevohlinitých domů. Nivelety výskytu pravěkých objektů jsou v úrovních od 218,2 do 218,4 m. Výzkum dále prokázal existenci vrcholně středověkého osídlení v podobě nepočtených objektů a reliktní pozdně středověkých a novověkých domů a hospodářských stavení. Na výzkum měl navázat záchranný výzkum, jehož realizace byla zatím odložena, stejně tak jako plánovaná výstavba.

Vojtěch Kašpar - Lubor Smejtek, ARCHAIA